

Malmö högskola

Lärarytbildningen
Individ & Samhälle

Examensarbete

10 poäng

**Populärmusik i
religionskunskapsundervisningen**
- ett sätt att möta eleverna på deras egna villkor

*Popular Music in Religious Education – a Way to meet Students on
their own Conditions*

Andreas Arnebert

Lärarexamen 200 poäng
Religionsvetenskap och lärande
2007-06-01

Examinator: Bodil Liljefors Persson

Handledare: Torsten Jansson

Sammanfattning

Arnebert, Andreas, 2007. Populärmusik i religionskunskapsundervisningen – ett sätt att möta eleverna på deras egna villkor (Popular Music in Religious Education – a way to meet Students on their own Conditions) Individ och samhälle, Religionsvetenskap och lärande, Lärarutbildningen, Malmö Högskola.

Alla människor har på något sätt en relation till musik. Musikens språk är universellt. I ungdomars livsvärld är musiken en viktig faktor i sökandet efter den egna identiteten. Musik skapar gemenskap, hjälper en i svåra situationer och bidrar med glädje och hopp. Dessa musikens funktioner korrelerar också med de funktioner religionen har. I ett allt mer sekulariserat samhälle behövs större redskap för att förklara och diskutera fenomen som religiositet. Kan då musiken förklara detta? Uppsatsen ämnar undersöka dels vilka möjligheter det finns till att använda populärmusik i undervisningen och dels hur ungdomsgrupper ser på religion, religionsämnet och undervisningen i stort. Undersökningen har genomförts med fokusgrupper. Det har visat sig att informanterna i undersökningen förespråkar en stor variation i undervisningen. Informanterna finner sällan en koppling mellan undervisningen och egna intressen, engagemang eller referensramar. Att som lärare då möta eleverna på deras villkor kan skapa ett större engagemang. Frågan är om det kan generera en mer stimulerande undervisning?

Nyckelord: Religion, undervisning, populärmusik, ungdomskultur, musik, fokusgrupper, gymnasieskolan, religionskunskap

Andreas Arnebert
Kockumsgatan 7b
211 42 Malmö

Handledare: Torsten Jansson
Examinator: Bodil Liljefors Persson

INNEHÅLL

1. INLEDNING	7
1.1 Kopplingar till skoluppdraget och skolrelaterad forskning	9
1.2 Syfte och frågeställning.....	12
2 LITTERATUR OCH TEORETISKA BEGREPP	12
2.1 Religion	13
2.2 Ungdomskultur, musik och religion	15
2.2.1 Populärkultur/musik.....	16
2.2.2 Populärmusik och islam	17
2.2.3 Populärmusik, kristendom och Internet	18
3. METOD	20
3.1 Val av metod	20
3.2 Urval.....	21
3.2.1 Presentation av informantgrupperna och intervjuprocessen	21
3.3 Intervjuguide	22
3.4 Reflektion kring metod och resultat	23
4. RESULTAT	25
4.1 Presentation av resultat	25
Del 1 Skolans karaktär	25
Del 2 Intressen för musik och engagemang i andra frågor.....	26
Del 3 Om inflytande i undervisningen	30
Del 4 Religionsundervisning och diskussion om religion.....	33
Del 5 Kopplingar mellan religion och musik/populärkultur	39
4.2 Sammanfattning av intervjun	42
5. DISKUSSION	44
5.2 Ungdomskulturen och synen på religion.....	44
5.3 Didaktiska överväganden: vilka möjligheter finns?	48
6. AVSLUTANDE DISKUSSION	53
REFERENSER.....	54
BILAGA 1 – INTERVJUGUIDE	56

1. Inledning

Intresset för den institutionella religionen har minskat. Detta visar mängder av studier.¹ En av förklaringarna till detta kan vara den modernisering som skett av samhället där rationalitet och sekularisering är viktiga inslag.² Vi lever i en samtid full av information och förändring. Behovet av en religiös eller annan livsåskådning har dock inte försvunnit utan snarare fått en annan karaktär. Religionssociologen Thomas Luckman menar som exempel att fokus för religionens utövande har förflyttats från en offentlig till en privat sfär.³ Detta har bl.a. inneburit att ungdomar idag söker nya vägar för att få utlopp för sina existentiella problem och frågor. I detta sökande kan den egna ungdomskulturen fungera för att tillgodose dessa behov. Vad innefattar då ungdomskultur och vilka vägar erbjuder den för unga som inte kan tillgodoses av institutionell religion? Är det så att det finns en diskrepans då många ungdomar väljer den institutionella religionens väg i sitt identitetsskapande och vänder sig bort från denna ungdomskultur? Även om detta inte explicit ska undersökas i denna uppsats är det något som är väldigt intresseväckande.

En annan viktig faktor i ungdomars sökande efter mening är den alltmer utbredda populärkulturen. Genom musik, film, litteratur, reklam och andra kulturella uttryck formar ungdomar sitt liv och finner mening och mål med sin tillvaro.

Under huvudämnet *Religionsvetenskap och lärande* har tankar väckts kring religiösa inslag i populärkulturen och religionens förhållande till media. I fördjupningsarbete och i den B-uppsats som jag skrivit under detta huvudämne har dessa kopplingar främst rört film och litteratur. Denna uppsats ämnar undersöka vilken betydelse och vilka möjligheter det finns att använda sig av musik i undervisningen och vilka didaktiska fördelar det finns med att göra detta.

Under min VFT-period har jag bl.a. arbetat med undervisning utifrån populärkulturens perspektiv. Att koppla ihop populär- eller ungdomskultur med undervisningen i religionskunskap har varit väldigt utvecklande både för mig och för de elever jag handlett. Eleverna har då i fördjupningsarbeten tittat närmare på ett valfritt kulturellt uttryck med religiösa kopplingar och analyserat dessa, både utifrån sin egen

¹Se som exempel: Frisk, Liselotte. 1998. *Nyreligiositet i Sverige ett religionsvetenskapligt perspektiv* Nora: Nya Doxa, Geels, Antoon & Wikström, Owe. 1999. *Den religiösa människan*. Stockholm Natur och kultur, samt Hunt J., Stephen. 2002. *Religion in Western Society*. Basingstoke: Palgrave

² Jämför Frisk 1998:204ff

³ Geels & Wikström 1999:61ff

livsåskådning och utifrån artisten, eller upphovsmannens livsvärld. I skriftliga utvärderingar har eleverna skrivit att de varit väldigt nöjda med hela arbetsmomentet och att de fått möjlighet att utifrån sig själva och deras egna erfarenheter och intressen tolka och analysera religiösa uttryck i modern tid. De poängterade då också att de ser på musik, film och andra mediala uttryck på ett nytt sätt som de inte tänkt på tidigare. Eleverna påpekar att de i andra ämnen och med andra lärare inte mött denna typ av uppgifter. Är det så att elever inte får möjlighet att koppla ihop det liv de möter i samhället med den praktiska undervisning de får i gymnasieskolan? Eller är det så att eleverna inte har något behov av att uttrycka eller utveckla sin egen livsåskådning?

Forskare inom religionsdidaktiken framhåller att elevens egna perspektiv inte bara bör beaktas utan kan också vara en utgångspunkt för studiet av religion.⁴ Skolverkets *Nationella utvärderingen av grundskolan (NU03)* visar på att det finns stora brister i Religionskunskap, vad gäller elevernas erfarenheter och kunskaper om religion i den egna *erfarenhetsvärlden*.⁵ Utvärderingen visar också på att religionskunskapsämnet intresserar ungdomar minst av so-ämnena, men att eleverna uttrycker ett intresse som ligger inom ramen för kursbeskrivningen i Religionskunskap.

Under min VFT har jag introducerat ämnet, populärkulturella uttryck, utifrån mina egna erfarenheter och intressen vad gäller konst, musik och film. Detta kanske inte utgör något problem idag, men i framtiden då ålderskillnaden mellan mig och mina elever är större kan det uppstå större svårigheter.

Tanken med uppsatsen är att försöka ta fasta på tendenser hos två elevgrupper vad gäller deras relation till musik och hur man kan omvandla dessa tendenser så att undervisningen i religionskunskap blir mer stimulerande. Undervisningen måste samtidigt bidra med utvecklande av nya kunskaper och bidra till nya perspektiv i elevers tänkande.⁶

Utgångspunkten ligger i gymnasieelevers livsvärld. Informanterna i undersökningen läser uteslutande kursen Religionskunskap B. Detta urval har skett mestadels p.g.a. de starka kopplingar som finns mellan uppsatsens ämne och mål och syfte med kursen Religionskunskap B.⁷

⁴ Se t.ex. Eriksson, Keijo 1999. *På spaning efter livets mening – om livsfrågor och livsåskådning hos äldre grundskoleelever i en undervisningsmiljö som befämjar kunskapande*. Malmö: Institutionen för pedagogik

⁵ <http://www.skolverket.se/publikationer?id=1369> - 2007-06-01 s. 62

⁶ Beyer, Barry. 1998. "Improving student thinking". *Clearing House*

⁷ Se under 1.1 *Kopplingar till skoluppdraget och skolrelaterad forskning*

1.1 Kopplingar till skoluppslaget och skolrelaterad forskning

Genom att möta ungdomar på deras egna villkor och utifrån deras egna referensramar kan man skapa en mer levande undervisning som stimulerar lärandet. I *Läroplan för de frivilliga skolformerna* (Lpf 94) står det att vi lärare ska jobba utifrån elevernas egna intressen och erfarenheter.⁸ För att ge dem den stimulans och motivation som krävs för en bra undervisning, anser jag att man kan koppla in ett populärkulturellt arbetsmaterial, med musiken i fokus. Att dra in populärkulturella uttryck och tendenser i samtiden faller också i linje med Skolverkets ämnesbeskrivning av Religionskunskap:

I alla kulturer och i olika tider har människor gestaltat sitt behov av att tolka och tyda livet för att ge det en mening. Sådana tolkningsförsök har synliggjorts i samhällsbyggande, i arkitektur och stadsbyggnad, i bildkonst, musik och litteratur, i traditioner och berättelser. Olika typer av livstolkningar har tagit och tar sig uttryck i religioner och andra livsåskådningar. Detta behov blir alltmer aktuellt i dag och tar sig uttryck i en mångfald som förstärks genom ökande internationella kontakter och av ett växande medieutbud.⁹

Redan här fastslås den förändring som har skett i samhället. Vidare står det i Skolverkets ämnesbeskrivning att undervisningen ska kopplas till sin samtid. Religionens uttryck förändras och definition av begreppet religion bör breddas i enlighet med vad ämnesbeskrivningen presenterar. Således bör också andra fenomen undersökas inom ramen för Religionskunskap dit ungdoms- och populärkultur kan kopplas.

Både välbekanta traditioner och sådana nutida företeelser som exempelvis ungdomskultur och arbetsplatskultur, som inte omedelbart uppfattas ha en relation till religiös tro, andra livsåskådningar och etik, studeras inom ämnet.¹⁰

För Religionskunskap B ligger kursmålen också i linje med detta perspektiv. Nya traditioner, eller uttryck ska anammas och detta ska tolkas in i undervisningen för Religionskunskap B.

⁸ Skolöverstyrelsen. 2000, *Läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)*, Stockholm: Liber Utbildningsförlaget, 2.1 *Kunskaper* s. 4-5

⁹ <http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0607&infotyp=8&skolform=21&id=RE&extraId=2007-04-30>

¹⁰ *ibid.*

Eleven skall kunna dokumentera med hjälp av texter och urkunder kunskaper om kristendomens och några andra världsreligioners och livsåskådningars grundtankar, traditioner och uttrycksformer samt kunna jämföra och diskutera olika religioners människo- och samhällsuppfattningar¹¹

Undervisningen ska utgå från människan och sätta in honom/henne i ett sammanhang. Sammanhangen och den religiösa verkligheten har förändrats och därför bör nya perspektiv lyftas upp. Det perspektiv som denna uppsats ligger i svarar således till de styrdokument som berör gymnasieskolans undervisning och verksamhet.

Sven G. Hartman har studerat barn och ungdomars livstolkning under många år.¹² Hartman visar med sina undersökningar att det finns: *goda förutsättningar att finna anknytningspunkter mellan elevens tankevärld och skolans undervisning*. Hartman utgår från en väldigt viktig fråga av religionsdidaktiken: *Hur undervisar man om abstrakta ting för den som helst tänker i konkreta banor?*¹³ Han menar vidare också att undervisningen ska konkretiseras till den grad att nivån förstås av den grupp som undervisas.

I samma bok diskuterar Edgar Almén med de didaktiska grundfrågornas hjälp vad det är som studeras i religionsämnet. Almén menar att vi lever i en modern tid där religionsämnet måste omdefinieras. Undervisningen kan innehålla en stor variation av perspektiv och Almén diskuterar fyra begrepp, *individ, tradition, bekännelse* och *kultur*, som alla är centrala för religionskunskap i denna "det modernas" problematik.¹⁴

I *På spaning efter livets mening* undersöker Keijo Eriksson hur ungdomars tankar kring existentiella frågor kan användas som grund i studiet av religion. Eriksson kommer bl.a. fram till följande slutsats:

... att en demokratisk och elevaktiv undervisning, där varje individ får arbeta utifrån sina egna premisser med elevernas tänkande som utgångspunkt för lektionsinnehållet, ökar elevernas engagemang och motivation för ämnet... att ett undervisningsprogram, som låter elever skriva och i dialog med andra samtala om sina tankar och funderingar, skapar gynnsamma inlärningsmöjligheter vilka underlättar för elever att utveckla en personlig livsåskådning.¹⁵

Eriksson bygger sin avhandling på ett material han hämtat in under ett helt läsår där han i mötet med elever och utifrån deras tankar genomfört undervisning.

¹¹ ibid.

¹² Almén, Furehede, Hartman och Skogar. 2000. *Livstolkning och värdegrund – att undervisa om religion, livsfrågor och etik*. Linköping: Skapande vetande

¹³ ibid. s. 54

¹⁴ ibid. s. 197ff

¹⁵ Eriksson, Keijo 1999. *På spaning efter livets mening – om livsfrågor och livsåskådning hos äldre grundskoleelever i en undervisningsmiljö som befrämjar kunskapande*. Malmö: Institutionen för pedagogik, Lärarhögskolan. s. 190

Arbetsmetoderna har framförallt varit i form av skrivande och genom dialog med eleverna.

I tidskriften *Educare* presenterar Rune Jönsson och Bodil Liljefors Persson en rapport om den nationella utvärderingen 2003 (NU03) med fokus på ämnet religionskunskap. NU03 har redan nämnts i inledningen men det framgår av denna rapport än tydligare att elever känner att lärare lägger mer fokus på vissa moment medan andra inte bearbetas med samma frekvens. Det eleverna mest önskar att få tala om i klassrummet är frågor om meningen med livet, kärlek, frågor om framtiden, om krig och om döden.¹⁶ Detta är frågor som inte varit föremål för tillräcklig diskussion i klassrummet, men som ligger väl till grund inom ramen för kursplanerna i Religionskunskap. Det är också frågor som är kopplade till elevernas egen livsvärld och de egna existentiella frågorna. Även om inte populärmusik ligger i fokus för denna rapport är det ändå intressant att visa på att eleverna föredrar undervisning utifrån sina egna referensramar och intressen.

Det som skiljer de ovan nämnda undersökningarna i jämförelse med denna uppsats är att man använt sig av yngre informanter vid studierna.

¹⁶ Jönsson, Rune & Liljefors Persson, Bodil. "Religionskunskap i årskurs 9 – Rapport från den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU03) Samhällsorienterande ämnen" i *Educare* 2006:6 Lärarutbildningen, Malmö högskola. <http://dspace.mah.se/bitstream/2043/3394/1/religionsrapport%205%20dec.pdf> - 2007-07-17. s. 20

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med denna uppsats är dels att undersöka vilka möjligheter det finns till att använda populärmusik i undervisningen i religionskunskap och dels hur ungdomsgrupper ser på religion, religionsämnet och undervisningen i stort. Annorlunda uttryckt handlar det om sökandet efter strategier för hur lärare, genom musik, kan identifiera tendenser i ungdomskulturen och hur man genom dessa tendenser kan möta elever på deras villkor, med särskilt avseende på religionsämnet.

- *Hur kan ämnet religionskunskap kopplas ihop med elevers intressen, erfarenheter och referensramar genom populärmusik?*
- *På vilket sätt har ungdomar behov av att uttrycka sin livsåskådning?*
- *Hur fungerar musiken för att tillfredsställa dessa behov?*

2 Litteratur och teoretiska begrepp

Uppsatsens problemformulering ger upphov till ytterligare frågor. Finns det ett intresse för religion bland ungdomar? Finns det kopplingar mellan religion och populärmusik? Använder ungdomar populärkulturella uttryck som inslag i sitt meningsskapande? För att kunna diskutera dessa frågor även senare i uppsatsen bör då också viktiga begrepp definieras.

Ett centralt inslag i denna uppsats är att utröna samband mellan tre olika företeelser som presenteras med begreppen, *religion, ungdomskultur* och *populärmusik*.

I det som följer kommer först en del presenteras där begreppet religion diskuteras utifrån den problematik som kan följas av en förändring av synen på vad religion är eller snarare vilken funktion den har.

Nästföljande avsnitt tar upp och reder ut begreppet ungdomskultur och hur musik och religion kan mötas i denna. Sist kommer relationen mellan populärmusik och två religiösa åskådningar, kristendom och islam att diskuteras.

2.1 Religion

Traditionen bakom att begreppsliggöra religion är lång och denna diskussion ska inte presenteras här. Dock är det viktigt att bena ut de två huvudsakliga spår som bör vägas in för att fånga kärnan i begreppet. Det handlar om substantiella definitioner, dvs. vad religionen är eller innehåller, och funktionella definitioner, dvs. vad en religiös tro används till och vad den åstadkommer.¹⁷ En annan problematik är att definitionerna antingen blir för breda, att andra fenomen som inte är religion faller under definitionens ramar, eller för snäva, t.ex. vid definitionen av religion som tron på Gud, då den klassiska buddhismen inte uppfyller detta¹⁸.

Den funktionella synen på begreppet religion kommer att vara fokus i denna uppsats och kommer vidare diskuteras nedan.

När intresset för den traditionella institutionaliserade religionen har minskat har också den religiösa kartan förändrats. Emile Durkheim diskuterade redan i början av 1900-talet den traditionella religionens avtagande i det moderna samhället.¹⁹ Samtidigt menade Durkheim att det fanns ”något evigt med religion”, som inte skulle avta. Istället för den institutionella religionen skulle det växa fram en sekulär religiositet där de tidigare religiösa principerna skulle bytas ut mot tron på liberal demokrati, social rättvisa och på den fria marknaden. Durkheims teoretiska tankar har utvecklats.

Thomas Luckmann menar att alla människor har ett behov av transcendens och att detta behov har förflyttats från en offentlig till en privatsfär.²⁰ Genom att socialisera sig uppstår för individen en delaktighet i en socialt skapad verklighet. Luckmann tar också upp de symbolvärldar som skapas av socialisation och visar på olika världsbilder och hur grupper arbetar för att dessa världsbilder ska upprätthållas. Detta benämns med begreppet *plausibilitetsstruktur*, vilket syftar på en social struktur där den religiösa verkligheten styr socialisationen. Wikström och Geels exemplifierar denna tankegång med Rastafarikulturen som återskapades i 70-talets Storbritannien.²¹ Det upprättades ett Rastainspirerat meningssystem i en samtid då etniska västindier i Storbritannien uppfattade sig själva som marginaliserade av samhället. All annan kunskap och andra meningssystem förnekades. Meningssystem kan i dagens västerländska samhällen

¹⁷ Ekstrand, Thomas, Gustafsson, Gabriella och Junus, Petra. 2001. *Religionsvetenskap: en inledning*. Lund: Studentlitteratur 2001:10ff

¹⁸ *ibid.*

¹⁹ Hunt 2002:28

²⁰ Larsson, Göran [red.]. 2003: *Talande tro: Ungdomar, religion och identitet*. Lund: Studentlitteratur. s. 18f

²¹ Geels & Wikström 1999:61ff

förändras kraftigt beroende på hur livet gestaltar sig för individen. Denna typ av processer sker ideligen. Vad gäller ungdomars roll i denna förändringsprocess, så är de mer benägna att söka alternativa lösningar på frågor kring tro och mening.

Förändringen har bidragit till att jaget är det som är heligt. Den egna individuella livsåskådningen fokuserar mer på de egna känslorna och erfarenheterna som legitimerar tron, inte lydnad under en auktoritet.²² Samtidigt finns det en annan förändringsaspekt att väga in, då unga söker sig tillbaka till de traditionella rötterna i religionen, både till kristna etniskt svenska rörelser och till de traditioner som tidigare setts som främmande och som är förhållandevis nya i en svensk kontext.²³ Luckmann menar att ett samhälle som präglas av denna typ flexibilitet utmynnar i en *pluralistisk situation* där många olika symbolvärldar eller plausibilitetsstrukturer kan finnas.

På liknande sätt kan ungdomars och barns tankar om mening och funderingar kring existentiella frågor om hur livet gestaltar sig vara beskaffade så att de inte faller inom ramen för någon kollektiv föreställning. Man diskuterar då detta i form av *privatreigion*.

Det (privatreigion) är ett förhållningssätt som är fristående från etablerade trosuppfattningar och religiösa bruk. Man står utanför kyrkor och organisationer, eller tar del av sådan verksamhet på sina egna villkor. Man underkastar sig inte någon trosbekännelse eller dogmatik, men har ändå en egen religiöst färgad uppfattning om sådana frågor som kyrkor ägnar sig åt. Man tror på sitt eget vis och låter var och en bli salig på sin fason.²⁴

Ungdomars *Religiösa värderingar* diskuteras i ett kapitel i *Den religiösa människan*.²⁵ I detta avsnitt behandlas, främst utifrån undersökningar av Sjödin, ungdomars attityder i relation till religion och religiösa begrepp.²⁶ Geels & Wikström kommer fram till att förändringen vad gäller synen på religion är *särskilt påtaglig bland unga*, betydelsen av att behandla livsfrågor *ökar* samt att de unga visar tecken på en vitaliserad religiositet, där de alternativ som överlåter tolkningen av religionen till den enskilde anses vara särskilt attraktiv.²⁷

²² Plank, Katarina i Larsson [red] 2005:231

²³ I detta avseende refereras främst till Islam. Se även Almén m.fl. 2000:194ff

²⁴ Hartman i Almén m.fl. 2000:86

²⁵ Geels & Wikström 1999:kap 11

²⁶ Hänvisningarna i kapitlet går till tre undersökningar vilka av en är en ickepublicerad pilotstudie. Således väljer jag här att endast referera till Geels & Wikström 1999:359-360.

²⁷ Geels & Wikström 1999:359

2.2 Ungdomskultur, musik och religion

Den största delen av uppsatser och undersökningar i ämnen kring ungdomskultur och populärkultur och dess kopplingar till religion tar fasta på olika former av ytterligheter. Det är främst de mer dramatiska eller normavvikande grupper av människor och genrer som analyseras. Exempel på detta är Thomas Bossius *Med framtiden i backspeglin: black metal- och transkulturen: ungdomar, musik och religion i en senmodern värld*, som handlar om hur två olika *subkulturer*, black metal- och transkulturen, förhåller sig till religiositeten.²⁸

I *Talande tro: Ungdomar, religion och identitet* diskuterar Göran Larsson kopplingar mellan ungdomskultur och religion.²⁹ Larsson visar på att det finns en väldigt begränsad forskning vad gäller kopplingar mellan ungdom, religion och identitet. Utifrån Magnus Hagevi diskuteras om generation X har avslutat eller brutit den sekulariseringstrend som pågått under hundra år, oavsett om de haft en religiös bakgrund eller inte.³⁰ Som förklaring till denna process eller motreaktion presenterar Larsson ungdomars ökade intresse för populärkultur. Det är väldigt svårt att visa på ett faktiskt samband mellan populärkultur och ungdomars syn på religion, men Larsson menar att det är rimligt att utgå från att populärkulturen har skapat en arena där det är accepterat, eller t.o.m. *trendigt* att tala om religion i dessa sammanhang.

Ungdomsåren har kunnat ses som en bro mellan att ha varit barn och att bli vuxen, men så är inte alltid fallet.³¹ Det är fel att tala om *en* ungdomskultur. Med begreppet ungdomskultur menas ”kulturella uttryck som skapas av eller förknippas med ungdomar”³² Ungdomskultur har karakteriserats som ”ett flyktigt och tillspetsat uttryck för sin tids aktuella problem, och har av vuxna mötts av både ungdomlighetskult och moralisk panik.”³³ Med en längre utbildningslängd, nya fritidssysselsättningar och större resurser kom ungdomarnas konsumtionskraft att öka efter andra världskriget. Tonårstiden står i centrum, men livsmönstret är skiftande såväl uppåt som neråt i åldrarna. Gränserna är väldigt flytande mellan vuxenkulturen och ungdomskulturen. En

²⁸ Bossius, Thomas 2003. *Med framtiden i backspeglin: black metal- och transkulturen: ungdomar, musik och religion i en senmodern värld*. Göteborg: Daidalos

²⁹ Larsson 2003:18

³⁰ Generation X är enligt Hagevi, personer födda på 60-, 70- och början på 80-talet. Larsson [red] 2003:18

³¹ Sernhede, Ove. 2006. *Ungdom och kulturens omvandlingar: åtta essäer om modernitet, ungas skapande och fascination inför svart kultur*. Göteborg: Daidalos s. 32

³² http://www.ne.se.ludwig.lub.lu.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=335739&i_word=ungdomskultur-2007-05-01

³³ *ibid.*

del av de tendenser som finns i dagens ungdomskultur kan tänkas följa med dessa grupper upp i åren.

Ungdomskulturen är beroende av samhället. Samhället har förändrats med benämningar som senmodernitet och posttraditionellt.³⁴ Förändringen har brutit upp och omvandlat den tidigare kollektiva föreställningsvärlden till ett samhälle mer präglad av individualitet och reflexivitet i ungdomars identitetsskapande. Tidigare har direktkontakten med *de signifikanta andra*, föräldrar och familj, varit de viktigaste delarna i identitetsskapandet, men i och med att individerna växer upp skapas nya identifikationsmönster.³⁵ I valet av signifikanta andra väljer ungdomar vem, eller vilka som de ska avspegla i sökandet efter det egna jaget. Detta är ytterligare ett tecken på reflexiviteten i identitetsprocessen.

Utvecklingen i samhället har också bidragit till mängder av andra symboliska världar, där människor kan tolka sig själva och skapa sin egen identitet.³⁶ Ungdomars identitet känns ofta igen utifrån yttre attribut genom sin stil. Det kan vara enkelt att identifiera en hip-hopare eller en punkare efter vilka kläder som bärs. Identitet är dock mer än så. Det finns både yttre och inre faktorer som måste beaktas i relation till ungdomars identitetsskapande. Musiken fungerar på både ett inre och yttre plan. På ett yttre plan likt stilbildning, grupptillhörighet och intressen. På en inre arena som ett hjälpmedel för unga att orientera sig i och lära känna sitt inre psykiska landskap.³⁷

2.2.1 Populärkultur/musik

Populärkultur är något som är ”omtyckt av många, det kan betyda något ’folkligt’, och det kan förknippas med utslätning”.³⁸ En av definitionerna av populärkultur i Nationalencyklopedin betonar populärkulturens massdistribution och räckvidd att nå ut till alla människor.³⁹ Som orsak av begränsning kommer endast populärkultur i form av musik diskuteras i denna uppsats. Populärmusiken har beskrivits som:

³⁴ Sernhede 2006:29ff

³⁵ Med *de signifikanta andra* menas i detta fall de närmsta och för individen viktigaste identifikationskällor. Detta går också att jämföra med *den generaliserade andre*, som möter ungdomar längre upp i åren. Dessa representerar framförallt de allmänna krav och normer som finns i samhället och inte de som står i direktkontakt med individen. Båda dessa begrepp är centrala för det egna jagsökandet. Se också Evenshaug Oddbjörn & Hallen, Dag. 2001. *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur s. 410

³⁶ Axelsson, Tomas och Sigurdson, Ola [red]. 2005. *Film och religion: livstolkning på vita duken*. Örebro: Bokförlaget Cordia s. 18

³⁷ Sernhede [red] 2006:59

³⁸ Persson, Magnus [red]. 2000. *Populärkulturen och skolan*. Lund: Studentlitteratur s. 22

³⁹ http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=551007&i_word=popul%e4rkultur 2007-04-28

(Antingen)... en genuin folkkultur som anses vara ärlig, spontan och producerad kollektivt av folket och å andra sidan en falsk massproducerad populärkultur, som anses vara konstgjord, kommersialiserad och producerad för folket av korrupta och manipulativa outsiders⁴⁰

Det har således varit fruktbart att se till vilken av dessa synsätt som ligger närmast de ungdomar som utgör informanter även i denna undersökning.

David Buckingham och Julian Sefton-Green diskuterar i ett kapitel av *Populärkulturen i skolan* hur elever studerat populärmusik i ämnet mediekunskap.⁴¹ Vikten av förening av teori och praktik ser de som en avgörande faktor för att undervisningen ska vara givande och utvecklande. Det är också denna kombination som varit svårast i övervägandet av material och perspektiv. Syftet med studieblocket som eleverna genomgått var att: ”finna ett sätt att undervisa om populärmusik som skulle ge eleverna en förmåga att fokusera på och reflektera över dess *kulturella* status”.⁴² Ett problem som författarna i denna undersökning visar på är att eleverna avfärdat den breda presentation av musik som lärarna introducerade. Samtidigt har denna funktion visat sig effektiv då eleverna fått möjlighet att delta i den kritiska diskurs i media som rör populärkulturen. Även om det inte är mediekunskap utan religionskunskap som ska belysas i denna uppsats finns det lärdomar att dra i relation till denna undersökning.

2.2.2 Populärmusik och islam

I musikens värld finns massor av religiös *intertextualitet*. Med intertextualitet menas att en text eller ett verk inte står för sig själv utan är beroende av andra verk för att bli tolkade på rätt sätt.⁴³ Kopplingen mellan islam och hip-hopkultur är ett tydligt exempel. Musiken kan då både vara en väg tillbaka till tron och samtidigt ett slags missionerande budskap till icke-muslimer. Utöver detta kan populärkulturens ”nytolkande” bidra till att rotlösa människor kan bevara sin muslimska identitet och samtidigt ta del av den västerländska kulturen.⁴⁴ Anders Ackfeldt har skrivit och forskat om den afroamerikanska hiphop-kulturens relationer till islam. Det religiösa livet och uttrycket är mycket starkare i USA än i Sverige, men även här finns det en växande medvetenhet

⁴⁰ Persson [red] 2000:200

⁴¹ *ibid.* kapitel 5

⁴² *Ibid.* s. 195

⁴³ http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=212675&i_word=intertextualitet 2007-04-28

⁴⁴ Larsson [red] 2005:75ff

då grupper ”samplar” musik, kläder och språkbruk från muslimska kulturer.⁴⁵ Hip-hopen är ett uttryck för de svaga och utsatta, där de kan berätta om livet i den miljö som de möter och de motsättningar som bidragit till detta tillstånd. Sida vid sida har utvecklingen gått mot en mer mainstream-hip-hop där sexism och våldsglorifiering är de centrala delar som når ut till den stora massan. Ofta utbryter en religiös eller snarare kulturell moralpanik i relation till denna form av hip-hop. Inom islam finns det många som menar att populärmusik uppmuntrar barn till trotsighet mot föräldrar och omoraliskt beteende.⁴⁶ I Koranen finns inga direkta negativa urskillningar vad gäller musik. Otterbeck menar dock att många konservativa röster inom islam har sett ungdomsmusiken som rebellisk och medvetet provaktiv. Såväl från de influenser som hämtats från väst som den algeriska musiken Rai. Man kan dra paralleller med det bemötande pop- och rockmusik fått av konservativa kristna rörelser i väst.

2.2.3 Populärmusik, kristendom och Internet

På 80-talet insåg Svenska kyrkan att de i sin verksamhet skulle möta stora utmaningar. En förändring av kyrkans identitet blev något viktigt för att anpassa sig till en mer komplex samtid. På uppdrag av Svenska kyrkan skrev då Mikael Hansson en text om *Guds profeter? Om tro och längtan i populärkulturen*, där han med en textanalys av insändare till tidningen *Okej* försöker finna centrala tendenser i ungdomars livsåskådning med hjälp av samtidens musik och film. Hansson visar på att mångfalden i ungdomars sätt att uttrycka tankar kring existentiella frågor och behov av mening är väldigt stort och mångfacetterat. Teman som går att identifiera och som enligt Hansson kan utgöra ledmotiven är *sök din egen väg, lita inte nödvändigtvis på lärosystem och kyrkliga regler, var inte rädd för att blanda traditionellt och icke-traditionellt i din trosbekännelse*. I boken presenteras sedan artister från olika genrer och hur de genom sina texter tacklat den egna och samhällets religiositet.

Samhällsstrukturen och den tekniska utvecklingen har gått framåt sedan 80-talet då denna undersökning är gjord. Utvecklingen av Internet, med chattsidor och diskussionsforum, har bidragit till en ny värld där individen utan förbehåll och med

⁴⁵<http://www.pedagogiskamagasinet.net/main.asp?ArticleID=210811&ArticleOutputTemplateID=94&ArticleStateID=2&CategoryID=3695&FreeText=Ackfeldt> - 2007-05-10

⁴⁶ Otterbeck, Jonas. 2000. *Islam, muslimer och den svenska skolan*. Lund: Studentlitteratur s. 63

strikt anonymitet kan diskutera alla typer av frågor.⁴⁷ Således är Internet en viktig källa i ungdomars relation till stora existentiella frågor. Kopplingen mellan ungdomskultur eller populärkultur och religion gör sig också här gällande då ungdomars världar möts och utvecklas. På www.bibelsajten.se finns det en avdelning som enbart handlar om musik. Här skrivs om kopplingar mellan musik och religion i allmänhet och om bibelns avtryck i senmodern tid i synnerhet. Liknande exempel av artister som Mikael Hansson används presenteras i detta sammanhang. Listan över artister är dock mer uppdaterad, då artister som *Latin Kings*, *The Ark* och *Lars Winnerbäck* finns med. I en amerikansk kontext finns det otaliga sidor där liknande samband kommenteras.⁴⁸

Som ett annat exempel kan sydsvenskans nätupplaga av ungdomsforumet *Postis* nämnas. I detta forum finns det en egen kategori vad gäller religion. Även i andra sammanhang berörs frågor om livet. I forumet musik presenterar pseudonymen *Framtidens ängel* rubriken *På din begravning?* där skribenten frågar ”om du dör vilken/vilka låtar skulle du vilja att man spelade?” Denna rubrik har flest inlägg av alla vilket kan tyda på att frågor kring existens och mening finns att hämta i ungdomarnas egen livsvärld med de populärkulturella referenser de möter.⁴⁹

⁴⁷ Lövheim, Mia i Larsson [red] 2003:124ff

⁴⁸ Exempel på dessa är <http://christianmusic.about.com> och http://celebrityreligion.typepad.com/celebrity_religion/

⁴⁹ http://w2.sydsvenskan.se/postis/debatter.php?subject=5&page_number=1 - 2007-05-01

3. Metod

3.1 Val av metod

Forskare har i sökandet efter barn och ungdomars religiositet använt många olika metodologiska angreppssätt. Därför var det inte självklart vilken metod valet skulle hamna på. Det kan vara väldigt problematiskt att få barn och ungdomar att öppna sig i relation till existentiella frågor och religion. Keijo Eriksson gör i sin uppsats en didaktisk plan där elevernas tankar fick utgöra utgångspunkten för studiet av religion.⁵⁰ Under den följande studien av ungdomars tankegångar utvecklar han också kunskaper om hur ungdomar tänker i relation till religion och existentiella frågor.

Under avsnittet *Tidigare forskning* har Hartmans och Sjödins kvantitativa undersökningar presenterats. Dessa bygger på ett omfångsrikt empiriskt material. Den kvantitativa metoden syftar till detta, dvs. att genom ett stort empiriskt material se samband, genomsnitt eller sannolikheter.⁵¹

Syftet med denna undersökning är inte att kartlägga religiösa tankar och meningsskapande processer utan att försöka utläsa vissa tendenser i gymnasieelevernas intressen, erfarenheter och referensramar och dra slutsatser av en pedagogisk och didaktisk art. Kort sagt, hur kan dessa insikter bidra till att utveckla undervisningen? För att uppnå detta kommer denna uppsats att använda kvalitativa intervjuer. Intervju som metod medför en god inblick i människors upplevelser, erfarenheter, åsikter, drömmar, attityder och känslor.⁵² Valet har fallit på att använda fokusgrupper då denna metod medför en dynamik som kan klargöra de normer som är centrala för den informantgrupp som ligger i fokus för undersökningen. Fokusgruppsmetoden har använts och fungerat väl i relation till *forskning om känsliga ämnen*, vilket också denna uppsats kan sägas undersöka.⁵³

⁵⁰ Eriksson 1999:61

⁵¹ Trost, Jan. 2005. *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur s. 9

⁵² May, Tim. 2001. *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund. Studentlitteratur s. 148

⁵³ Wibeck, Victoria. 2000. *Fokusgrupper – Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur s. 21

3.2 Urval

Valet av informantgrupp syftar till den verklighet som läraren i Religionskunskap står inför. Vi vet inte så mycket om de elever vi möter. Således hade valet av skola där undersökningen skulle ske ingen större vikt, då det är eleverna fokus ligger på. Valet av undersökningsgrupp bygger på att eleverna genomgått kursen Religionskunskap A och har där förvärvat kunskaper som är relevanta för denna undersökning. De har också gått tre år på gymnasieutbildning, vilket kan medföra att de känner till de rutiner och normer som både implicit och explicit finns i gymnasieskolan. Urvalet har skett som ett sannolikhetsurval, där jag i mitt sökande efter informanter till min intervju skickat ut mail till nio gymnasielärare i Religionskunskap i en större stad i södra Sverige.⁵⁴ Tanken var att dessa skulle kunna hjälpa mig i sökandet efter informanter. Fyra av dessa svarade att de inte hade kurser i Religionskunskap under denna termin, en svarade att den inte hade möjlighet att ställa upp och tre svarade inte alls. En lärare var dock intresserad av att ställa upp och detta blev den kontakt som gav mig tillträde till skolan och sedermera informanterna. Genom denna kontakt fick jag kännedom om skolans profil, programutbud och annan värdefull information om skolan samt hjälp vid urval av klasser från vilka informanter rekryterats. Detta medför att undersökningen baseras på de gymnasieprogram där kursen Religionskunskap B ingår.⁵⁵

3.2.1 Presentation av informantgrupperna och intervjuprocessen

Vid besöket av klasserna presenterade jag syftet bakom undersökningen och vilken roll de skulle ha i intervjun och vad deras medverkan skulle innebära. Intresset var stort, och ett slumpmässigt urval av de intresserade föll ut så att det blev två gruppintervjuer med 7 informanter i varje intervju. Informanterna fördelades så att det vid den första intervjun var två killar och fem tjejer, från en klass på samhällsprogrammet med kulturinriktning. Vid det andra intervjutillfället bestod gruppen av fyra killar och tre tjejer, från en klass på samhällsprogrammet med samhällsinriktning. Informanterna kommer samtliga från en innerstadsmiljö. Skolan har i undersökningen visat ha en förhållandevis hög status vilket också är den syn jag delar.⁵⁶

⁵⁴ Trost 2005:119f syftar till termen sannolikhetsurval då en tredje part hjälper till i valet av informanter

⁵⁵ För detaljerad bild av vilka ämnen som ingår i samhällsinriktningarna se:

<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0607&infotyp=15&skolform=21&id=48&extraId=0-2007-05-10>

⁵⁶ Se under 4. Resultat – Del 1 Skolans karaktär

Vi bestämde i anslutning till detta första möte tid och plats för intervjun. I samråd med berörd lärare ordnade vi så att intervjuerna kunde genomföras i anslutning till lektionstillfällena. Intervjuerna utfördes på skolan under skoltid. Att skapa en samtalsvänlig och avslappnad situation i en trygg miljö är centralt vid intervjuer.⁵⁷ Tillsammans med den ansvariga läraren bokades rum för intervjutillfället. Intervjun inleddes med att jag berättade lite om mig själv och studiens syfte samt att de skulle komma att få ta del av det samlade resultatet i form av min uppsats. Informanterna fick också kort presentera sig, med namn, ålder och varifrån de kommer. Samtliga av informanterna är över 18 år vilket underlättade planeringen då föräldrars medgivande då inte behöver tas i beaktning. Intervjun genomfördes med diktafon. I diskussion med informanterna förklarade jag vikten av anonymitet och att det som uttrycks i rummet inte skulle kunna härledas till dem och att det endast var jag som skulle ta del av den inspelade intervjun. Namnen som presenteras i *Resultat* är fingerade. Jag informerade också informanterna om att de hade alla rättigheter att när de ville avbryta intervjun. Eleverna accepterade villkoren och meddelade frivilligt att de ville delta i intervjun.

3.3 Intervjuguide⁵⁸

I intervjuerna har jag utgått från fyra olika delar.

Den första delen syftar till att klarlägga informanternas syn på den egna skolan både utifrån dem själva och hur de anser att andra utifrån tycker om skolan. Denna del syftar till att ge en bild av vilken typ av informanter som jag möter.

Den andra delen handlar om elevernas intressen framförallt i relation till musik. Här är syftet att få upp ögonen för vilka musikstilar som eleverna ser i samtiden och vilka kanaler som bidrar till att sprida dessa. Informanternas tankar om olika fenomen och inspirationskällor är här särskilt intressanta. Detta är något som också jag har försökt få en bild av genom intervjuerna som helhet. Även andra intressen och engagemang är av intresse, såsom politik, miljö, idrott, osv.

Den tredje delen syftar till att utforska elevernas undervisning, om de har fått möjlighet att vara med och bestämma undervisningen, om undervisningen utgått från deras livsvärld och vilken undervisning de finner mest relevant för sin utbildning och

⁵⁷ Trost 2005:44

⁵⁸ För intervjuguide se Bilaga 1. I denna del kommer de strategier för, eller de teman som uppsatsen ämnar undersöka att presenteras.

för sitt identitetsskapande. I denna del kan möjligtvis tendenser kring hur meningsfull undervisning bedrivs urskiljas.

Den fjärde delen handlar om religionsbegreppet, den egna tron och hur religion uppfattas och diskuteras i och utanför skolan. Denna del syftar till att diskutera religionens väsen och vilka upplevelser som rör sig kring religiösa uttryck, traditioner och de tankar och upplevelser som finns i relation till religionen.

Den sista delen är den enda som explicit rör förhållandet mellan religion och musik. Strategin bakom detta val, att inte föra in detta samband tidigare har främst varit att informanterna inte ska bli påverkade av mitt egna perspektiv och att detta sen ska påverka intervjusituationen. Det samband som jag ser, är sannolikt inte samma som informanterna ser. Det har då varit viktigt att i min roll som moderator inte styra för mycket i vad informanterna uttrycker.

3.4 Reflektion kring metod och resultat

En viktig fråga som kan inleda denna diskussion är om det är så att jag blundat för vetenskapen om att andra alternativa intressen finns hos ungdomar och att jag bara finner intressen där jag på förhand hittat kopplingar, dvs. inom musiken? Implicit kan det vara så. Jag lever dock med föreställningen att undervisningen kan behandlas på liknande sätt med hjälp av ungdomars andra intressen och engagemang än det som undersöks i denna uppsats. På liknande sätt kan ett ämnesövergripande sökande efter religionens anknytning göras i det för eleverna avgörande intresset.

Intresset för musik är stort. Det är något som alla möter i sin vardag. Alla har någon form av relation till musik. Det gäller att som lärare finna dessa vägar där eleverna möter dessa uttryck. Detta kan vara synnerligen svårt.

En annan reflektion som berör valet av metod. Det har visat sig att det är väldigt problematiskt att få barn och ungdomar att öppna sig i relation till existentiella frågor och religion. Keijo Eriksson skriver i sin uppsats:

Vill man komma ”innanför skinnet” på äldre elever i grundskolan och ta reda på vad de egentligen tänker om känsliga existentiella livsfrågor på ett djupare plan, har jag svårt att tänka mig att det räcker med enstaka besök av någon eller några forskare då och då. Erfarenhetsmässigt har det visat sig förenat med svårigheter för utomstående att komma på besök i en klass och ställa frågor, få elever att besvara skriftliga uppgifter på ett ärligt och uppriktigt sätt eller företa någon intervju utan att först ha vunnit deras förtroende.⁵⁹

⁵⁹ Eriksson 1999:61

Eriksson menar vidare att man måste umgås *väldigt mycket* och *under längre tid* och dela *sorger och bekymmer* för att upprätta det förtroende som krävs för att ungdomar ska öppna sig i denna typ av frågor.

Att möta elever på detta sätt som Eriksson beskriver är väldigt svårt under alla omständigheter och i synnerhet inom ramen som är så rumsligt och tidsmässigt begränsat som en examensuppsats. En fråga som också bör ställas till detta är om det inom gymnasieskolan eller för kurser i Religionskunskap A och B är möjligt att genomföra en liknande studie som Eriksson gjort. Gymnasieskolan är ofta uppdelad med många ämnen, lärare och den tid som krävs för detta arbete kan vara än mer problematiskt i denna kontext.

Samtidigt som detta varit en begränsning i undersökningen har det också medfört en fördel. I min kontakt med eleverna har de på förhand inte vetat vem jag var vilket gör att de inte presenterar en tillrättalagd bild, en bild som de skulle ha kunnat lista ut. Fokusgruppen som metod har bidragit till att informanterna också påverkat varandra, såväl positivt som negativt. De har dock som jag ser det presenterat en bild av den samtid de lever i och tankar kring för uppsatsen viktiga frågor kan identifieras.

Som självkritik kan nämnas att det vid ett par tillfällen skett missar i intervjusituationen. Vid transkriberingen har det framkommit väldigt intressanta tankar som informanterna uttryckt och där det utifrån dessa skulle kunna ha dragits vidare trådar, vilket inte gjorts. Två av förklaringarna till detta kan vara dels min ovana för rollen som moderater och dels att antalet informanter var många. En del av dessa situationer har lösts av informanterna själva, då de gått in och frågat varandra om vissa saker. Detta har medfört att den gruppdynamik som låg som syfte bakom valet av metod realiserades.

4. Resultat

4.1 Presentation av resultat

Redovisning av materialet från en kvalitativ studie kan ske på många sätt. Jag kommer att redovisa materialet med små korta sammanfattningar och vid specifikt intressanta delar kommer citat att presenteras. Detta anser jag vara viktigt för att ge läsaren en god bild över vad informanternas faktiskt har sagt och ge en inblick i deras tankevärldar. Citaten har transkriberats på basis av de identifierbara ordförekomster som funnits i materialet. Transkriberingen har skett i två omgångar för att först ta fasta på pauser, skratt och andra för materialet specifika uttryck och uttalanden.⁶⁰ Resultatets disposition kommer att följa uppbyggnaden som presenterats i *Intervjuguiden*. Jag har dessutom valt att presentera de två informantgrupperna var för sig, mestadels för att göra en tydlig presentation och för att klargöra eventuella skillnader mellan grupperna. *Informantgrupp 1* är de informanter som är rekryterade från samhällsprogrammet med kulturinriktning och *Informantgrupp 2* är de informanter som rekryterats från samhällsprogrammet med samhällsinriktning.

Del 1 Skolans karaktär

Informantgrupp 1

Skolan presenteras av informanterna som en bra skola med bra traditioner och ”vettiga” lärare och elever. Rykten om vad skolan står för från andra ungdomar och från informanterna själva är att det tidigare varit en snobbskola med tydliga stilar, men att det ”nu har allt smält ihop till en enda massa”. Informanterna ser sig själva som den socialistiska delen av skolan, men också att det blivit mer av den typen av ungdomar som går på skolan.

Det finns en antydning till segregation då där IV-klassen på skolan är den enda delen som utmärker sig. Annars känner informanterna att skolan är väldigt homogen.

Social status och politisk tillhörighet har betydelse och ”det finns vissa som vill vara lite finare än andra”. Informanterna tycker att en stor del av skolan representeras av

⁶⁰ Wibeck 2000:81ff talar i detta fall om tre nivåer av transkribering där detaljnivån får styras av undersökningens syfte. Det vanligast förekommande är, då transkriberingen inte sker på total detaljnivå, utan endast små konkreta detaljer kommenteras.

”MUF” och att det handlar mycket om att eleverna följer varandra. Man får tycka som man vill ”så länge man har respekt för andra människor”.

Informantgrupp 2

Den andra gruppen har liknande tankar kring skolan och den status som finns där. De hänvisar också till skolans tradition. Några av informanterna tycker att skolan utmålas som speciell, men för dem är det bara en vanlig skola. Många har dock valt skolan för att den har ”ett bra rykte” och att det är en skola där eleverna får ”bättre betyg” och där alla eleverna är ”intresserade och vill gå i skolan”.

Det går knappt att utmärka sig på skolan. Informanterna berättar om en kille som tidigare varit helt normal, men som nu är ”inne i någon musikgrej”. Detta förklaras genom att han har yttre attribut, puder och smink i ansiktet och annorlunda klädstil, som skiljer sig från de andra. Alla kan umgås med alla ”värsta snobben... med värsta invandraren”

Del 2 Intressen för musik och engagemang i andra frågor

Informantgrupp 1

Frågor som engagerar är de som ligger nära i tid och rum:

Anna: det är mycket som handlar om pengar för oss unga... och vad som händer efter gymnasiet.

Olle: jobben.

Sara: mm det är det som är aktuellt just nu.

Emma: det hade ju varit kul att organisera sig, men det är typ inte lönt, då man i så fall hade velat starta en socialistisk grupp men det finns ingen motivation då MUF fick typ alla röster i skolvalet.

Intresset för musik är stort bland alla informanterna. De lyssnar på alla typer av musik. *Klassisk musik, folkmusik, rock och pop, electronic dance och techno, R’N’B, jazz, dansmusik, kristen rock och gospel* är de musikstilar som nämns. På skolan finns också ett finskt metal-utskott, men ingen av informanterna är med här. Den är en ganska liten och ”löjlig” klubb. De lyssnar på *Night wish*.

Musiken är en väldigt viktig aspekt i vardagen:

Emma: när vi sitter och pluggar och man pluggat tillräckligt länge så får man belöna sig med att lyssna på en låt (skratt), det säger väl ganska mycket.

Vad använder informanterna musiken till? Och vad är det som gör att man lyssnar på så många stilar? Det tycks vara bra att hålla öppet för flera musikstilar då man kan anpassa musiken efter vilket humör man är på ”när man dansar vill man liksom inte lyssna på Lars Winnerbäck” uttrycker sig en av informanterna. All musik är dock inte bra. Här nämns av flera av informanterna att bl.a. schlagermusik inte är ”deras grej”. En annan informant känner obehag inför en viss typ av musik:

Anna: ungdomsrock, kristen rock jag tycker om texterna... jag tycker inte om för satanistiska texter, på valborg spelades musik i **tallriken** och det var så (*aoaooooao - Informanten uttrycker ett väldigt, för henne, obehagligt ljud*) typ i en halvtimme, kändes som de skulle bränna tjejen på bål också. Det var jätteäckligt, som en skräckfilm... det bästa är med musik som har ett bra budskap, som antingen kan ge en kick eller att dagen känns bättre, eller typ Evernessens och sånt när man känner sig lite nere.

En intressant diskussion kommer upp när en av informanterna (*Anna*) berättar att hon gillar Carola:

Anna: jag gillar Carola när man vill vara glad och sådär.

Lisa: Jag stör mig grymt mycket på henne

Emma: Carola är ett stort skämt, som går att skratta åt... det är djävligt kul för att hon är så beskäftig tycker jag, jag kan inte se mig i någon likhet med henne, i alla fall så att hon är så överdrivet sprudlande.

Anna: Det var bättre förr... den nya musiken börjar bli lite tråkig... främling gav en bättre med energi, hon gör saker bara för att hon tycker så himla mycket om sig själv. Det kan väl jag också tycka är lite störigt.

Informanterna kommer i kontakt med musiken genom *radio, kompisar, Internet, TV, nedladdning och familjen*. Utbudet som tidigare varit stort i TV har minskat, enligt informanterna. Musikvideorna på *MTV* har ersatts av reklam och *ZTV* som tidigare varit en bra källa för ny musik har blivit svår att komma i kontakt med. Det är också svårt att förklara varifrån man får sina influenser till att lyssna på musik.

Lotta: Jag vet inte alltid varför man kommer i kontakt med olika stilar... det har mycket med smak att göra. Jag gillar pianomusik, men vet inte varför, mina föräldrar och mina vänner spelar eller lyssnar inte direkt på det, men jag tycker det är väldigt vackert.

Emma: Jag tror familjen spelat in mycket, kanske inte i allmänhet, inte för musik som ungdomar lyssnar på i allmänhet, som när man går ut då det spelas Electro och

sånt, vi har varit på så folkmusikgrejor och sådant, och vi har spelat massor av instrument, det blir att man mer intresserar sig för musiken då när man är i den.

Vad gäller hur informanterna påverkas av olika artister och hur artister påverkar andra tycker informanterna att det mesta är *reklam* och att allt blivit mer lättillgängligt, med Internet där man kan se alla och lägga upp sina egna favoritartister. Exempel på sådana sidor är *YouTube* och *Myspace*. Det finns också andra grupper som påverkar än de traditionella artisterna:

Emma: Men det är som hela klubbsvängen kring möllan alla ser likadana ut, det är typ dj-arna som börjar med att ha en stil och så följer alla den trenden, som med alla stilar, det blir ett slags paxande av stilen...

Olle: Det är likadant på lilla torg, alla ser likadana ut.

Lotta: man tänker faktiskt på vad man ska ha på sig beroende på vart man ska...

Anna: nej, det tycker inte jag. Jag är mig själv jag bryr mig inte om det...

Emma: jag tänker nog indirekt på det...

Olle: Jag brukar inte heller tänka sånt.

I relation till denna koppling medger några av informanterna att de också anpassar sig till vilken stil som är övergripande på de ställen de besöker. Någon menar också att de kanske undermedvetet anpassar sig till de ställen och till de grupper som de rör sig i.

I relation till vuxenvärlden känner sig informanterna inte direkt avvisade. När informanterna ska gå ut och träffa sina vänner och festa kommer dock intressanta åsikter fram som ”att övre gränser är obefogade” och att det inte är ”deras fel att de inte är 20”. Informanterna föreslår en mognadsgräns, eftersom ”det finns trettioåringar som betar sig som femton och femtonåringar som betar sig som trettio”. När jag sedan frågar om de anser sig bli behandlad som vuxna svarar en av informanterna så här:

Olle: Om man ska träffa en vuxen för första gången, måste man först bevisa att man är som en vuxen och sen kan det vara som vanligt, jag tror inte så: ”att det är bättre förr” (*med ironisk röst*) det är inte så stor skillnad längre mellan vuxna och unga.

Informantgrupp 2

Många av informanterna vill organisera sig på olika sätt, men gör inte detta. Detta förklaras bl.a. av att de känner, *sig lata*, att *ingen orkar*, att *familjen bestämmer* och att man ska *satsa på skolan*. Andra sätter sin organisering i fritidssysselsättning över

skolan och menar att om de skulle lägga lika mycket tid på skolan som på sin fritidssysselsättning skulle de ha haft "MVG rakt igenom". Det tycks alltså handla om prioriteringar. Detta belyses än mer av vilka frågor som intresserar eller berör informanterna. Frågor av framförallt politisk och miljöinriktad karaktär intresserar, men det finns också en uppfattning om att "ingen gör någonting åt saken" det är "mycket snack och lite verkstad". Ingen av informanterna ser sig själva som någon som skulle aktivt delta i någon form av politiskt ungdomsförbund.

Det som mer berör i dessa frågor är den egna personen. Valet var något nytt för informanterna. Här får informanterna möjlighet till ett reellt inflytande och välja vad som ska förändras på riktigt. Detta uppfattas som svårt, då det är "många olika delar som spelar in" och att det är "mycket att ta reda på".

Musiken är väldigt viktig. Smaken är väldigt blandad och det tas influenser från mängder av olika genrer *allt från dansband till rock och techno*. Det som enligt informanterna är ett tecken i tiden tycks vara att *rockmusiken* är inne just nu, men att det finns bra låtar i alla genrer.

Kontakten med ny musik får man mestadels från *vänner*, och därigenom också från *Internet*. Många har inte köpt en skiva på väldigt länge och nedladdningen av musik är stor. Musiken sprids också på detta sätt genom att dela med sig till sina vänner.

Det är också många som lyssnar på radio och detta är mer när man vill ha *lättsmält musik* eller *populärmusik*. Musiken lockar på alla sätt. *Rytmen, texten, klädstil, utstrålning och karisma från artisten*. Det finns en viss diskrepans i informanternas åsikter vad gäller sådant som är viktigt i relation till artisten. Några tycker att artisters beteende kan spela in, medan andra menar att det är musiken och budskapet som är viktigast. Det är också vilken situation som informanterna befinner sig i som är viktiga i valet av musik:

Bo: Det är väl i så fall rytmen man lyssnar på...

Lars: ja om man är ute du vet och alla är packade och står och hoppar och så (skratt)

Johan: Ja men sinnelaget spelar in väldigt mycket...

Lars: Det finns vissa låtar som man lyssnar på när man är ute sen när man chillar hemma och är lite filosofisk då vill man ha lite mer lugnare musik.

Föräldrarna påverkar också informanterna. Det handlar mest då om musik som informanterna anser att andra ungdomar inte vanligen lyssnar på. Det har också att göra

med att vissa av informanterna har annan etnisk bakgrund. Häri nämns *latinamerikansk musik, Sade* och *qaawali*.⁶¹

Vad gäller enskilda artister tycks det vara en speciell trend som informanterna kan enas om: *Justin Timberlake*. De flesta nämner honom som en ikon eller ett ideal inom popmusiken. Den kommersiella musiken tillskrivs en viss livsstil där allting kretsar kring artisten i fråga:

Lars: ... det här kommersiella med, ja köp hans skiva, klä dig som honom, vara som honom, dansa som honom, se ut som henne, det är alltså... jag är inte inne i det kommersiella, tycker inte om att ha idoler på det sättet

Informanterna utger sig också för att det tidigare varit på detta vis då det fanns tydliga, stereotypa, avbilder av artister som de förväntades vara som. Detta dock något som knappt finns kvar hos dem, men som de ser hos andra där exempelvis *50 Cent* är en sådan som många i form av stil och yttre attribut identifierar sig med.

Vuxenvärlden kommenteras inte så mycket av denna informantgrupp. Det tycks inte finnas några explicita problem mellan gruppen och vuxenvärlden. **Lars** förklarar med instämmande från de övriga:

För var det ... alltså individualismen hos människor har vuxit ännu mer nu, den här nya generationen får mer eller mindre göra vad de vill så länge det är rätt, så länge man inte bryter mot någonting. Så var det ju inte innan, då hade alla en skjorta, en byxa också sidbena...(skratt)

Del 3 Om inflytande i undervisningen

Informantgrupp 1

På frågan om informanterna upplever att de får vara med och bestämma och planera undervisningen, svarar informanterna att det inte sker så hos alla lärare. Någon lärare har innehållet i kursen *organiserad från flera år tillbaka*, medan andra lärare lägger upp undervisningen *efter hur klasserna ser ut och vilka behov som finns*. Informanterna uppfattar undervisningen som i exemplen nedan:

Emma: Det är väldigt lätt för ett ämne att förstöra för andra... Svenskan är pest i jämförelse med andra ämnen, det är synd för svenska hade kunnat vara så himla kul. (Moderator: Ge exempel!) För det första är inte läraren särskilt karismatisk, ingen säger något på hela lektionen, ingen gör läxorna, hon gör ingenting åt att ingen gör läxorna, det finns inget engagemang överhuvudtaget, alla sitter bara ut lektionerna...

⁶¹ Qaawali nämns som en genre senare i intervjun, men har lagts till här för att det för sammanhanget passar in.

så är det bara lärarledda lektioner, ”nu ska vi titta på en film om Strindberg från 1975” (*med ironisk röst*), utan att sätta in saker i sitt sammanhang.

En annan informant menar att den berörda läraren handlar och bedriver undervisningen utifrån de kunskaper som eleverna behöver samtidigt som hon gör en skillnad på äldre och yngre lärare:

Anna: Hon gör sitt bästa, hon försöker och anser att hon vet vad vi behöver för att klara oss när vi kommer ut i världen, kunskaper om kultur och så. Men äldre lärare är mer styrande, det är demokratur om man säger så, låtsas demokrati, yngre lärare lyssnar mer på oss... som i Religion, där får vi välja inom religionen vilka avsnitt vi vill och sedan fördjupa oss i det.

En annan informant fortsätter:

Lotta: Vi diskuterade att om man får välja mer vilka ämnen man ska ha så att man kan bli engagerad, det är ju kul att gå i skolan när man blir engagerad, fast ändå bra att man har så många ämnen i början av gymnasiet så att man vet vad man kan bli intresserad av, för det jag gillade i högstadiet gillar jag inte nu.

Lisa: Skolan är alltid begränsad av vad man får lära sig...

Emma: Jo men som det temat i historia om populärkultur, man fick titta på en historisk film eller en låt med historisk text, och så skulle man jämföra med nutiden eller med historiska texter. Det var ett ganska stort tema och en ny pedagogik. Jag gjorde om Maria Antoinette så kollade jag den filmen och jämförde med vilka kopplingar man fick till nutiden... var lite utdraget, men väldigt kul.

För att undervisningen ska bidra till informanternas engagemang ska öka krävs reellt inflytande i planeringen. Det har också skett en utveckling av elevernas tankevärld vilket medfört att de känner ett större behov av att välja hur deras undervisning ska bedrivas och vad den ska innehålla.

Informantgrupp 2

Informanterna i den andra gruppen har upplevt en stor skillnad mellan olika lärare, vad gäller undervisningens upplägg. Undervisningen ska vara *rolig* och innehålla *olika utlärningsätt*, då lär man sig bäst tycker några av informanterna. Det beskrivs mycket kring hur undervisning inte ska vara eller snarare fokus på hur en lärare inte ska vara.

Petra: Vissa lärare är så att man bara sitter hela lektioner och bara skriver av, det blir inte att man tänker utan man bara skriver, du läser inte du lyssnar inte du bara skriver av orden, du vet knappt vad du har skrivit efteråt...

Johan... eller så får man tre, fyra stenciler per lektion och sitta och läsa på lektionen som X.⁶²

Samtidigt finns det lärare, vars undervisning uppskattas väldigt mycket av informanterna. Det är då andra former av pedagogik som presenteras, där *rollspel* och *klassdiskussioner* är bra inslag. Skillnaden mellan olika lärare försöker också vidare förklaras:

Lars: skillnaden mellan henne och de andra lärarna är att hon är mer mänsklig... man märker att det finns skillnader mellan yngre och äldre lärare. Det är det att äldre lärare är bättre på sina ämnen, medan de yngre är mer pedagogiska... man märker att det skett en sån reform inom högskolan.

Vad gäller planeringen av undervisningen får informanterna väldigt begränsat inflytande. Informanterna uppfattar det som att de får vara med om att bestämma olika små och för dem obetydliga saker som när ett *prov tillfälle ska äga rum*, eller *så har de en lista där de visar vad som finns att välja mellan*. Att vara med och bestämma ser informanterna klara fördelar med

Lars: Jag har en kompis på Pro Civitas, och... deras historielärare... frågade dem vad vill ni läsa (?) vad ni vill, jag har alltid velat läsa om mongolerna och sånt, men X följer planen först första världskriget, sen andra världskriget och sen kalla kriget, det hade varit fett att göra så, att få välja områden.

Kajsa: jag förstår inte vad problemet är för det hade varit så mycket roligare om man fick göra så... (lärare) säger ni är inte drivna nog och varför tycker ni inte att detta är kul (?) Det är ju för att man inte får ta del av vad man vill läsa... visst vissa saker måste vara obligatoriska, men att få välja vissa delar hade varit riktigt. För tycker man någonting är roligt då lär man sig det och då gör man det, då får man också bra betyg, men det är också väldigt svårt att läsa något som är riktigt, riktigt tråkigt.

Informanterna vill följaktligen ha en undervisning där de kan få möjlighet att skaffa sig kunskap som är relevant och intressant för dem själva. Kurserna styrs mycket av lärarna själva och eleverna känner begränsningar, med få undantag, för att vara med och bestämma.

⁶² Lärare i samhällskunskap och historia

Del 4 Religionsundervisning och diskussion om religion

Informantgrupp 1

Under Religionskunskap A har informanterna gått igenom grunderna i de fem världsreligionerna, *kristendom, judendom, islam, hinduism* och *buddhism*. Förutom ett par studiebesök, där informanterna besökt *moskén, synagogan, någon kyrka*, och *något med buddhism* (informanternas egna kommentarer), som för övrigt har missats helt av några av informanterna, har det mestadels varit lärarledda lektioner under informanternas A-kurs i Religionskunskap. Undervisningen har enligt några av informanterna varit en repetition av den undervisning de fått på högstadiet. Studiebesöken beskrivs som något positivt, men det måste finnas möjlighet att förbereda sig genom frågor och någon form av kunskap innan för att den ska bli givande.

Informanterna läser nu kursen Religionskunskap B. Informanterna beskriver att kursen så här långt har innehållit 3-4 hemtentor där de fått fördjupa sig inom ramen för olika teman. I dessa teman har *sekter, Naturfolk* och *valfri religion eller religiöst problem* behandlats.

I diskussionen kring den personliga tron, eller den egna religiositeten fanns det olika uttryck bland informanterna där någon tror på Gud, någon är ateist, någon på människan och några som söker tron. Det kulturella arvet och föräldrarna spelar in, men är inte en garant för att man ska kopiera sina föräldrars livsåskådning.

Olle: Mina föräldrar är från Serbien och där är man ofta ortodox kristen, då är man väldigt insatt i det, man vet ganska bra vad det handlar om.

Anna: Är det för att dina föräldrar är det eller är det för att du tycker det känns bra?

Olle: När man utvecklas som människa utvecklas också ens tro, som liten följer man sina föräldrar sedan hittar man sin egen väg. Visst kan jag hålla med om en del, men det är ju inte så att jag måste gå och be och så. Jag går t.ex. inte till kyrkan varje söndag. Men tron ligger i huvud där bak någonstans.

Informanterna förklarar begreppet religion med att det är en *övertygelse*, och att den ger *trygghet*. *Gemenskap* är också en viktig del av religionen som många nämner. Men också andra tankar kring religion kan noteras:

Lisa: För många är det väl ett sätt att klara vardagen på, jag tänker på dem som lever i misär och så, de förlitar sig till Gud och ser det som ett hopp och så... samtidigt kan väl religion om man tänker på mer förr här i Sverige i alla fall en slags status. Det blir lite sådär sektaktigt att följa den överste ledaren.

Religion kan också vara något coolt. En av informanterna berättar:

Anna: Jag var på en sån här föreläsning och så var där en präst, jättehäftigt en sån där svartrockarpräst, han klär sig väldigt mycket som en svartrockare men han är väldigt religiös. Så var han på en fest och såg han att det var många som tog droger där, och så sa... en där: vad tar du för något?, nej det är tungt, jag vet inte om du klarar av det. Ja, men vad är det för något du tar? Det är riktigt tungt du måste vara väldigt stark i sinnet för att klara av det. Vad är det? Det är kristendomen! Det är Gud och Jesus.(skratt) Kan du ge mig lite, javisst men du måste kunna ta emot det också, ja... det kan vara coolt han är riktigt cool.

Istället för att se religion som coolt kan man beundra människor som tror på något. Samtidigt är det många av informanterna som har svårt för att se sig själva övertygade av en religion eller att det finns något som är så stort att det kan styra över allting. Såväl åsikten om att tron kan stärka en som att den kan manipulera en och att den inte behövs finns med bland informanterna.

Anna: Det är skönt att man kan be om någonting och man känner att det fungerar. När man inte ber... då har jag bara mått dåligt istället... ibland känns det som att han (Gud) är närvarande, det kanske låter lite sjukt som om jag vore hög eller någonting, men det känns faktiskt ibland... Vi kan ju inte bara uppstå av ingenting... jag tror att det är en kraft som har skapat oss. Jag tycker absolut att det är coolt att erkänna att det finns något som är större än sig själv. Att man inte är det största själv.

Emma: Jag tycker inte att jag är det största själv jag tycker alla runt om mig är det största för mig... Jag hade inte kunnat leva om jag levt utan människorna som är omkring mig.

Anna: Fast människor kan psyka en

Emma: Det är den tron man måste ha, att folk inte är så och gör så.

Lisa: Gud känns som ett samvete, om man inte går till kyrkan så mår man dåligt!

Anna (delvis Emma): Nej, det är väl olika.

Tron på människan och de närmsta vännerna går isär bland informanterna liksom bilden av Kyrkans uppgift för människan. Behovet av vänner och tryggheten i att lita på någon är viktiga faktorer för informanterna. Detta behov kan ha olika kanaler. Antingen kan kyrkan förmedla den eller så har man sina vänner.

Informanterna uttrycker att de väldigt sällan diskuterar religiösa eller existentiella frågor med sina vänner och familj. Men i diskussionen kring dödsångest som kommer upp i intervjun kan ett visst intresse för frågor av denna karaktär utrönas:

Emma: Ja men det är nog det enda som skulle, eller jag vet inte, de gånger jag känt så att jag skulle behöva någon Gud typ och tro på är när någon av mina nära har dött

eller så, men då försöker jag tänka istället på att den personen blir som min Gud i himlen (fniss) att jag får prata med den istället. Jag kan finna en ro i att tänka att det finns ett öde (fniss), då kan man tänka att det var meningen att det hände liksom då kan man gå vidare, det blir enklare... att ha något att skylla på.

Lotta: Jag känner också lite som hon, men det är konstigt, det är som det var en tjej som cyklade till skolan så körde en lastbil på henne, jag känner att det inte kan finnas en Gud om det händer sådana saker. Det är konstigt.

Informanterna identifierar såväl det *klassiska teodicé-problemet*⁶³ som att man *måste vara källkritisk* i fråga om tro och att man *inte kan styra över småsaker*. Ödestro kan vara till hjälp för att ta itu med svåra frågor kring exempelvis döden.

Informantgrupp 2

Informanternas religionsundervisning har behandlat de fem världsreligionerna, *kristendom, judendom, islam, hinduism* och *buddhism*, samt några andra fält i Religionskunskap B, däribland *naturreligioner* och *sekt*.

Lars: (läraren) frågade om vad vi ville läsa om i kristendom så sa vi... berätta lite om kristendomen i Afrika och Sydamerika, så nästa lektion berättade hon om befrielseologi, men det var ganska kort och bara en lektion.

Informanterna tycker att lärarna är väldigt *neutrala*. I relation till islam berättar en av informanterna:

Nils: det är mycket de nuvarande problemen som finns, islamofobi, terrorism och det som är bra är att lärarna försöker övertyga elever att det inte är islam som är terrorister eller som är problemet utan att det är folk och andra organisationer

Alla har dock inte uppfattat denna undervisning på samma sätt. Vissa menar att lärarna gått igenom detta väldigt snabbt. En av informanterna berättar om hans upplevelse av vad eleverna har för åsikter om islam:

Lars: man märker att eleverna är fientliga mot islam det märks i diskussionerna jag tycker det märks, det märks... jag är själv ateist jag bryr mig inte så mycket.

Efter denna kommentar möts rummet av en total tystnad. Det märks att eleverna inte vill diskutera detta ämne vidare.

⁶³ Informanten förklarar detta begrepp med *om Gud är god varför finns det onda*.

Informanterna ser problem i att förklara vad religion är, *det kan vara så mycket, en privatsak och tron på något heligt*. Många av dem anser sig inte själv vara troende, men när en av informanterna uttrycker att hon *är kristen* fyller några in att de är kristna, *men inte så mycket*. En av informanterna är muslim. Det finns enligt honom en viktig skillnad mellan att vara religiös i hemmet och utanför:

Nils: Religion är en privatsak... religionen är med mig bara när jag är hemma, när jag inte är det måste jag anpassa mig till det som finns i samhället. Mina kompisar och mina vänner de är inte muslimer jag umgås med dem ändå det har ingenting med religionen att göra, att ha vänner.

Religionen är också något individuellt och en tro kan gestaltas på olika sätt inom samma religion. Den geografiska och kulturella kontexten har också stor betydelse för hur religionen ser ut. Sverige är sekulariserat och därför är det enligt informanterna svårt att säga vad religion egentligen är. I ett annat land, som t.ex. *Polen*, eller i *mellanöstern* är det lättare att säga vad en religion är. Det finns dock en tro även i Sverige, där detta enligt informanterna manifesterar sig i *tron på något högre* eller *tron på något annat*. På frågan om informanterna själva tror på något sådant svarar några att det kanske finns *någonting mer än vår värld, men att det inte är någon religion*. De menar att det vore bra om man gjort så istället, att få möjlighet att skapa sin egen religion.

Religion kan också bidra till att människor går samman:

Petra: de som tror på såna stora religioner, jag tror att de inte tror på samma sätt men de går ihop och tror samma sak för att de är samma folk.

Religion kan erbjuda många saker och vissa religioner kan även vara coola. Men åsikterna går isär när Nils berättar om glädjen i att fira *bajram*⁶⁴:

Nils: Högtiderna inom islam det är jättemycket festande och alla är glada. Man väntar på att det ska bli bajram det är en högtid och så väntar man också får man presenter och så... då blir det väldigt coolt tycker jag

Petra: då är det som julafton hos kristendomen

Johan: då känns det inte så seriöst, då känns det bara som om man väntar på vilken högtid som helst i vilken religion som helst.

⁶⁴ Bayram är den turkiska benämningen på två av islams högtider.
http://www.ne.se.support.mah.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=125164&i_word=bayram - 2007-05-21

De coola religionerna bland de övriga informanterna är *hinduismen* och *buddhismen*. Dessa anses vara *mer filosofiska*.

Lars: om man tar den filosofiska buddhismen, jag var på en föreläsning kommer inte ihåg vad snubben hette, men det var en buddhistisk munk från Tibet, han känner Dalai Lama, alltså min brorsa han är... lite så tycker om buddhism så han drog dit mig. Då fick man höra på de filosofiska delarna av buddhismen, och det var mycket som jag tänker, så tänkte jag att detta var ganska coolt... det är inte en massa så tro på en gud och så allt han säger, det är mer så tro på dig själv.

Johan: Det finns inga regler för hur man ska göra, si och så utan allt är upp till dig själv. Det är en mer ledig religion.

En av informanterna berättade om känslan som hon fick när hon besökte Kina:

Jill: jag hade också hört mycket om buddhism i skolan och så, så blev man ganska intresserad. Jag och en kompis åkte till Kina precis, så... åkte vi till ett tempel och det är så man får verkligen ro när man är där, så åkte vi dit där då och det var verkligen så skönt och så avslappnat, tända några rökelse och så. Det var just detta som var så skönt sånt är man inte van vid.

Vi kommer efter detta in på hur media behandlar religiösa fenomen eller hur media presenterar de olika religionerna. Informanternas tankar går direkt till islam som enligt dem blir *svartmålat* och att bara *det negativa kommer fram*. **Nils** förklarar detta tydligt med att säga att han *är också muslim och har aldrig skadat någon*. Vissa kända muslimska personer, här nämns Khomeini, som presenteras i media ger en skev bild av islam och gör att man, enligt en informant, uppfattar många muslimer som konstiga. I relation till media kommer också händelsen i Knutby upp. En av informanterna har uppfattat en distinktion mellan rapporteringen från Knutby och den som sker utifrån en islamisk kontext:

Lars: det roliga med Knutby är att när sånt händer så händer det inte i kristendomens namn, då är han psykopat inte kristen. Men om *Nils* hade gått och sprängt en skola nu så är han muslim i medierna.

Religion diskuteras inte så mycket bland informanterna och deras vänner. Existentiella frågor är inte heller vanligt förekommande. Det antyds att det är ett svårt ämne att prata om:

Johan: onykterhet brukar spela in när det blir diskussioner om religion och politik... så säger man du vi pratar inte mer om det här, för det kan gå över styr, men det är enda gången man diskuterar det, för jag vet att det är ett känsligt ämne.

Lars: det är väldigt tabu att snacka om det här i västvärlden, om döden. Medan i andra länder mer österut, ta buddhisterna, de pratar lite mer öppet om döden där som om det vore en del av livet. Det är något som är äckligt och ont här.

Johan: det är bara för att det är två vitt skilda syner på vad som händer efter, eftersom det är något mer positivt sen efter döden i buddhismen och sånt.

Diskussionen tar dock fart bland informanterna då en av informanterna berättar om hans diskussioner med sin flickvän:

Nils: jag diskuterar mer med min flickvän. Hon är muslim, men jag betraktar inte henne som en muslim, hon erkänner inte att hon inte har någon tro, jag säger till henne att det kanske är hennes föräldrar som lett in dig och att det kanske bara sitter här i hjärnan, men du måste känna det själv du måste visa din egen bild du måste se och känna det inifrån du är en människa du har inte religionen men då säger hon nej men hennes liv är inte ens muslims liv.

Petra: fast det kan jag tycka är fel att säga så att du är inte det eftersom du inte är som jag tycker att en muslim ska vara, det är som att säga att du är inte kristen för du är inte så kristen som jag tycker att det ska va, man kan ju vara det på sitt eget sätt, det är det som religion ska vara egentligen.

Nils: men det finns regler, som ni sa innan det finns regler i islam och så finns det religioner som inte har regler.

Lars: Jag är också inne lite på ditt spår (Petra), kolla alla mina kompisar är muslimer... Ta en av mina kompisar... han är ju också muslim och många av mina andra kompisar är lite mer religiösa än honom, de trackar hela tiden honom, du kan inte ens be, du kan inte det, du fastar inte osv. men han tror ändå på gud och han ser sig själv som muslim och jag tycker det är synd att han ska få höra en massa skit bara för att han inte är... för att han anpassar sig.

Informanternas diskussion slutar här, men det kan antydast att Nils inte riktigt fick fram vad han menade. Detta är bara en notering som jag har gjort och den uppfattningen jag fick vid intervjutillfället. I texten kan det förefalla som om Nils avfärdar sin flickväs tro, men jag tolkar det som att Nils menar att hans flickvän inte självmant tagit emot tron, utan att detta är något som är betingat av hennes föräldrar.

Det finns också existentiella tankar bland informanterna. En av informanterna beskriver hur sådana tankar kan uppkomma:

Katja: Det är också mycket om hur man lever på jorden om vad eller någon som styr oss eller som den här filmen The Truman show, där sitter han inne i en kupa som är på jorden. Då och då blir han totalt styrd av allting och så finns det kameror överallt, eller som Matrix och den är ju jätteintressant.

Eleverna diskuterar sedan huruvida musiktexter kan påverka på liknande sätt och hur man genom dem kan tänka på frågor som rör livet. De tycker dock att det är svårt att prata om och ger inga förslag på sådana tillfällen. Kanske kan det kopplas med intresset för musik och vilket humör man är på vilket tidigare presenterats.⁶⁵

Del 5 Kopplingar mellan religion och musik/populärkultur

Informantgrupp 1

Tystnad uppkommer efter frågan om huruvida religion och populärmusik hör ihop. Informanterna undrar prompt efter kopplingen mellan musik och religion som de inte ser som självklar. Det tar ett tag innan informanterna börjar komma fram till någon form av tanke:

Anna: Viss musik tror jag, det här låter jätteflummigt, men jag ... har hört sånt här om att det finns vissa bolag som har demoner kopplade till sitt bolag som hjälper dem att typ bli kända. Om man lyssnar på den musiken så mår man dåligt och jag tror på att viss musik kan vara satanistisk... det har helt klart med budskapet i musiken att göra, så jag tycker inte om att lyssna på vilken musik som helst för ibland mår jag dåligt av att lyssna på den och liksom då stänger jag av den, men det kunde jag inte göra i Pildammsparken på valborg med denna hemska väldigt ockult det kändes som man stod mitt i en skräckfilm.

Informanterna frågar då mig efter dessa kopplingar mellan dessa fenomen. Men jag står emot och klargör att det inte finns några rätt eller fel och att det inte är mina associationer som ska vara föremål för undersökning. Så kommer de in på en intressant detalj.

Lisa: Det blir som en tro, att bara lyssna på en musikstil, eller genre och man tar in de orden man hör hela tiden.

Emma: Det är ganska roligt att se, typ med dem som lyssnar på Broder Daniel då de ser sin idol nästan som en Gud, den mest fullkomliga eller fulländade person som finns, det är en slags religion, men det blir till att vidga begreppet, men det kan vara samma känsla och vara samma funktion.

De andra informanterna uttrycker på liknande sätt att *musiken är jättestor och att en typ av musik ger en viss känsla som kan påminna om religion*. Informanterna vänder sig också till mer traditionell religion och hur musik används i dessa:

⁶⁵ Se under *Del 2 Intressen för musik och engagemang i andra frågor – Informantgrupp 2*

Emma: I kyrkor och så är det mycket musik och det har sin betydelse. Om man sitter i en kyrka och lyssnar på orgelmusik, då är det en helt annan känsla än att sitta i en kyrka utan orgelmusik. Då är det musiken mer för min del som gör att jag känner så att det är skönt att sitta i en kyrka.

Anna: ... hela kroppen och sinnen blir engagerade genom musiken, om någon bara står och pratar och pratar då får man inte själv bli delaktig men om man t.ex. sjunger lovsång och så då blir man mer delaktig i det då blir det mer religion för vissa.

Informanterna kommer in på att det med andra förutsättningar säkert besökt platser där det finns mer kopplingar mellan religion och musik. Ett exempel på detta är *Gospelmusik* som beskrivs som *väldigt upplyftande* och *full av glädje*:

Lisa: Det är ju det, jag går inte i kyrkan, men om jag hade bott i USA så hade jag kanske gått till en kyrka där de sjöng Gospel för musikens skull, men inte för att jag skulle tro på Gud för det... man blir väldigt glad och upprymd.

På informanternas begäran berättade jag strax innan intervjun avslutades om hur Gospel växte fram i den amerikanska södern. Informanterna var nu avslappnade och tog mer form av elever och satt väldigt intresserade och lyssnade på denna berättelse och frågade under tiden om olika saker kring denna företeelse. Intresset var väldigt stort och när vi lämnat platsen för intervjun fortsatte eleverna att diskutera kring kopplingen mellan religion och musik.

Informantgrupp 2

Kopplingarna mellan musik och religion är inte självklara för informanterna. De menar att det blivit mycket mindre av den varan på sistone. En informant menar att Sverige är sekulariserat och det därför är svårt att hitta kopplingar mellan religion och musik. En annan informant uttrycker sambandet såhär:

Lars: Alltså musik är kultur och religion och kultur hör ihop så det har en viss koppling det har det ju.

I andra kulturer finns det tydligare exempel. En av informanterna berättar om en afghansk sångare som berättat om att han genom sin musik uttryckte religion. Det finns också något som en annan informant lagt märke till i mediekulturen där han menar att "kultursnubbar" är såna som försöker förstå sig på såna samband.

Eleverna ser dock inte detta samband i dagens populärkulturella eller snarare kommersiella musik. Jag frågar då om det inte finns i den mest kommersiella musiken.

Informanterna kopplar då in på schlagermusik och sedermera på Carola. Åsikterna om Carola är väldigt blandade, dock mestadels negativa åsikter som att hon är ”jobbig” att hon är en ”sell-out som bara vill sälja skivor” kommer fram. En annan intressant tanke kommer upp i relation till personer med annan etnisk bakgrund:

Lars: Jag tror det skiljer sig från olika grupper också, alltså jag vet knappt vem Carola är... jag vet vem Carola är (skratt) men på invandrargrupper och så. Jag skiter i henne så jag tror att det är så med olika grupper. Det är samma när vi pratade om kungen häromdagen i svenskan, jag tror att många invandrare knappt vet vem kungen är. Alltså jag vet bara vem kungen är sen vet jag inte så mycket mer, man vet tack vare skolan men jag tror inte att många invandrare, kan så mycket om sånt som schlager och kungen och dansband.

När jag sen frågar om det kan finnas några kopplingar mellan hiphopkulturen och religion kommer en del tankar kring denna koppling fram:

Nils: Som han *P Diddy*, Puff Daddy eller vad han nu heter (skratt) han sjunger en låt *Every day I pray for Jesus*, och han vad heter han *Kanye West* han har också mycket religion i sina texter... inom islam finns det såna grupper i Pakistan och Indien som kallas *Qaawali* och det är bara såna religiösa texter.

Informanterna uttryckte strax innan intervjuens slut att de var väldigt intresserade av att se detta samband, men att detta perspektiv inte presenterats för dem och att de inte tänkt på detta vis tidigare.

4.2 Sammanfattning av intervjun

I denna del kommer intervjuernas olika delar att sammanfattas. Den första delen av intervjun kommer dock inte presenteras här då den är tämligen kortfattad i sin helhet.

I *Del 2 Intressen för musik och engagemang i andra frågor* tas engagemang upp som en central fråga. Vad engagerar informanterna? I den första intervjugruppen ligger fokus mycket på vad som kommer att hända efter gymnasietiden i fråga om val av jobb och hur den ekonomiska ställningen kommer att se ut. I den andra intervjugruppen väcktes tankar om fritidssysselsättning upp vid fråga om engagemang. Man ansåg att prioriteringen för närvarande var mer fokuserad på fritidaktiviteter än av skolarbetet.

Vidare i intervjun kom nästa centrala fråga upp angående vilken roll musiken har och hur den påverkar individen. Båda grupperna var eniga om att man väljer musik efter vilket humör man är på och i vilken situation man befinner sig i. Musik kan även användas som en belöningsform på så sätt att man efter en tids ”pluggande” kan få lyssna på en bra låt. Grupperna var även eniga om att musiken för med sig ett budskap vilket kan vara olika beroende på vilken genre det rör sig om. De kanaler som informanterna använder för att nå musiken är främst radio, Tv och Internet, men också kontakten med vänner är synnerligen viktig. Familjen kan också spela en stor roll vid val av musik, speciell etnisk musik nämndes av några informanter med annan etnisk bakgrund. Deras erfarenhet var att de lyssnar på en sorts musik hemma med familjen och en annan med vänner.

I *Del 3 Om inflytande i undervisningen* behandlades frågan om huruvida eleverna känner sig delaktiga i undervisningen eller ej. Svaren från de båda grupperna är väldigt överrensstämmande. Grupperna känner att det är stor skillnad mellan de olika lärarnas sätt att se på lärande och deras tillvägagångssätt i undervisningen. En märkbar skillnad är hur de yngre lärarnas pedagogiska nytänkande skiljer sig från de äldre. Grupperna anser att de yngre lärarna är mer öppna för förslag från eleverna och använder sig mer av nya metoder i sin undervisning än de äldre. De äldre lärarna känns mer konservativa i sin utläring men informanterna anser att de har djupare kunskaper i ämnet. De båda intervjugrupperna känner ett behov av att få påverka undervisningen för att känna ett engagemang. Nya och varierande arbetsformer ses även som något positivt. Exempel på detta är olika former av rollspel och att få jämföra gamla urkunder med nya och i dessa

finna kopplingar. Dessutom förespråkar informanterna en mer underhållande undervisning.

Del 4 Religionsundervisning och diskussion om religion behandlar hur eleverna ser på olika former av religion och vad de själva tror på. Den första intervjugruppen ansåg att religion var något som man kopplade ihop med trygghet. Familjen påverkar ens syn på religion men när man blir äldre får man välja sin egen väg. Båda grupperna ville inte direkt erkänna att man trodde på någon högre makt men efter ett tag framkom det att de flesta ändå trodde på något. Synen på religion, främst i relation till kristendom, i Sverige framställdes som att det var något som utövades mer för i tiden och att det idag lätt blir ett tvång att vara en del av kyrkan. Åsikterna gick dock isär och en av informanterna menar att det inom kyrkans ramar finns ett stort förtroende bland medlemmarna. I den andra gruppen fokuserades mer kring islam då en av informanterna är muslim. Tankar kring hur media påverkar synen på andra kulturer var en av de centrala diskussionerna. Informanterna menade att buddism och hinduism var mer intressanta religioner då de baserar sig mer på filosofiska tankar och har en mer avslappnad syn på religion. Informanten med muslimsk bakgrund ansåg att religion är en privatsak och att han utför de religiösa ritualerna i hemmet medan han inte diskuterar religion bland sina icke-religiösa vänner. Överlag ansåg de båda grupperna att religion inte diskuteras bland vänner utan bara tas upp till diskussion i undervisningen.

I *Del 5 Kopplingar mellan religion och musik/populärkultur* behandlas informanternas syn på huruvida det finns kopplingar mellan religion och populärmusik och populärkultur. De båda grupperna var inte helt inställda på vad som var avsikten med denna fråga, men kom sedermera in i diskussionen. En av informanterna ansåg att musik var något som kunde liknas vid en religion. Man lyssnar på låtar och tar till sig de budskapen som finns i texterna. Synen på att ha idoler sattes även i samband med religion. En idol kan bli som Gud för många människor såtillvida att man lyfter upp denna artist på en piedestal och vill se ut som honom/henne, göra som honom/henne och följa hans/hennes budskap. Grupperna ansåg även att musiken spelar stor roll för religionen. En av informanterna ansåg att det var musiken i kyrkan som gjorde att hon gick dit. En annan informant menade på att hon skulle kunna tänka sig att gå mer till kyrkan enbart i syfte att få höra gospelmusik. Musik engagerar både kropp och sinnestämning. Carola togs även upp som ett exempel på hur musik, religion och populärkultur kan mötas. En annan genre där informanterna kunde se liknande kopplingar är hip-hop där många artister berör religion i sina texter.

5. Diskussion

För att koppla ihop resultatet med uppsatsens syfte presenteras återigen den inledande *problemformuleringen*:

➤ *Hur kan ämnet religionskunskap kopplas ihop med elevers intressen, erfarenheter och referensramar genom populärmusik?*

- *På vilket sätt har ungdomar behov av att uttrycka sin livsåskådning?*

- *Hur fungerar musiken för att tillfredsställa dessa behov?*

Diskussionens upplägg kommer att behandla resultatets delar och föra in den inledningsvis presenterade *Litteratur och teoretiska begrepp*, som är relevanta för diskussionen. Den andra delen *Om inflytande i undervisningen* kommer att placeras sist i diskussionen då denna främst berör ungdomars upplevelse av undervisningen dit intressanta didaktiska överväganden kan dras.

5.2 Ungdomskulturen och synen på religion

De frågor som engagerar ungdomarna är de som ligger nära i tid och rum och som mestadels rör den egna personen. Många är intresserade av tanken att organisera sig, men det tycks vara så att de p.g.a. andra prioriteringar och tidsbrist inte känner att de har tid för att aktivt göra detta. Utbudet för organiseringen kan också skapa en ambivalens i sökandet. Den egna identiteten diskuteras inte uttryckligt av informanterna. Samtidigt kan det fokus på *jaget*, eller *individen* som de uttrycker tolkas så att den följer den samhällsliga utvecklingen i stort, där individualitet och reflexivitet är viktiga ansatser för människans identitetsskapande process.⁶⁶ Musiken kan härigenom också belysas. Musiken är väldigt viktig för informanterna. En reflektion som kan göras här är att informanterna har förhållandevis lika smak och stil vad gäller musik. Reflexiviteten i valet av musik som är viktig i identitetsskapandet medför att eleverna beroende på i vilken situation de befinner sig ofta anpassar sig medvetet eller omedvetet. Är det så att ungdomar, i alla fall de informanter jag mött, inte längre

⁶⁶ Sernhede 2006:28

identifierar sig med en speciell musikstil? Informanterna menar själv att de tidigare varit mer vanligt med att identifiera sig med artister, men att de nu inte påverkas så medvetet som de tidigare gjort. Vad beror detta på? Kan det vara så att de ungdomar som ingår i undersökningen ligger närmare vuxenvärlden i ett samhälle där det finns en flytande gräns mellan att vara ungdom och att vara vuxen? Behovet av att medvetet utmärka sig med yttre attribut tycks inte längre vara centrala i informanternas identitetsprocess. Samtidigt har det senmoderna bidragit till att den alltmer utbredda ungdomskulturen flyttats in mot centrum av den allmänna kulturen. Sernhede presenterar en kritik mot subkulturteorin som bara förklarar uppkomsten av sådana i relation till klassbegreppet.⁶⁷ I detta sammanhang skulle då brister på urtyper ligga i att ungdomarnas sociala status är förhållandevis högre än andras. Det går naturligtvis inte att dra sådana slutsatser. Ungdomarna påverkas dock både implicit och explicit av den reklam som de endast anser se, men inte tillhöra. Vi påverkas alla och få vet egentligen hur medvetna kommersialiserade trendsättare är i sin produktplacering. I relation till informanterna kan man säga att trenderna sätts av såväl "klubbkids" eller dj:s på Möllan, som av världskända artister som Justin Timberlake. Forskare menar också att vi lever i eller är på väg in i det "adolescenta samhället" där den breda ungdomskulturen är det dominerande kulturella fenomenet i samhället.⁶⁸

Valet av musik tycks väldigt mycket styras av vilket humör man är på och vilket sinnelag som råder. Blir då musiken ett uttryck för religion enligt den funktionalistiska synen på religion som tidigare presenterats genom Luckman? Det kan vara en långsökt koppling, men det är väldigt intresseväckande. Dagens religiösa utbud erbjuder precis som musiken en mångfald av kombinationer av såväl traditionella religioner som nya religiösa uttryck. Många av ungdomarna finner också en möjlighet i att blanda olika stilar såväl vad gäller musik som religion. Musiken kan både ge upplevelser av *glädje*, men också känslor kring *sorg* och *rädsla*.

Sernhede skriver bl.a. att dragning till musik, främst rockmusik, kan, via en överladdning av sinnesorganen, involvera såväl kropp som själ.⁶⁹ När ungdomar beskriver det tillstånd som de är i när de går ut och festar eller "klubbar" kan dessa tendenser uppkomma. Rytmen i denna musik stimulerar och tilltalar på det viset att den både skapar gemenskap och en upplevelse i så väl kropp som själ.

⁶⁷ Sernhede 2006:32

⁶⁸ *ibid.*

⁶⁹ Sernhede 2006:49

Det medvetna sökandet efter religion är inte helt lätt att förstå. Några bekänner sig till institutionella traditionella religiösa åskådningar, andra söker tro och vissa menar att det inte finns någon större kraft eller att de känner att en ateistisk livsåskådning är den som passar dem bäst. De förespråkar dock en tro i linje med den syn som Geels & Wikström presenterar i sin slutsats om ungas religiositet. Synen som presenteras är en sökande roll med en vitaliserad religiositet, där de alternativt som överlåter tolkningen av religionen till den enskilde anses vara särskilt attraktiv.⁷⁰

Informanterna diskuterar inte religion i allmänhet, men med facit i hand kan man diskutera om detta egentligen är en relevant fråga? När jag menar att eleverna diskuterar religion, delar de säkerligen inte samma tankar som jag har av vad religion är. När de diskuterar religion utifrån skolan och undervisningen i religionskunskap hänvisar de nästan uteslutande till de traditionella så kallade världsreligionerna, med inslag av ursprungsbefolkningars religion och sektbildning. En föränderlighet i samhället har gett en allt större marknad kring religion och religiositet. De sätt eleverna ser religion på är med stor sannolikhet beroende på den religionsundervisning de fått. I informanternas uttryck tenderar de vara ganska låsta till en substantiell syn på vad religion är. Även om de visar en kontakt med den funktionella synen, då de nämner *gemenskap* och *trygghet*, så är det när jag frågar efter vad religion skapar eller gör.

Eleverna visar också på att den västerländska kulturen är så sekulariserad att det är svårt att egentligen fånga religionens väsen. Religion verkar vara ett känsligt ämne. Religiösa diskussioner med familj och vänner tycks vara en väldigt begränsad företeelse. Vad beror detta på? Eleverna uttrycker bl.a. att det nästan är tabu att prata om känsliga frågor i västvärlden och att det i andra kulturer ges ett större utrymme för vad som faktiskt är religion. Samtidigt kan det väl också vara så att informanterna faktiskt diskuterar religiösa eller existentiella frågor fast de inte vet om det.

Redan Durkheim förutspådde en förändring av samhället, där religiositet skulle nå ett bakslag till förmån för mer sociala värden och tron på marknaden.⁷¹ Behovet av religionens karaktär och frågor är dock eviga och det kan tänkas att eleverna i undersökningen inte riktigt är medvetna om hur och när de diskuterar dessa. Återigen kan nämnas att flera av eleverna har en mer rationell inställning till livsåskådning.

Många ser den traditionella religionen som tillrättalagd. Religionen är fylld av normer och regler och därför väljer informanterna att se på detta med skepsis. Informanterna ser

⁷⁰ Geels & Wikström 1999:359

⁷¹ Presenterat tidigare under 2.1 Religion

sig tillhöra en generation där valfriheten är stor, så länge man befinner sig inom gränsen för det tillåtna. Frihet under ansvar skulle kunna vara en devis ungdomarna lever efter. Har då denna frihet gett upphov till tvekan inför valet av religion? Det har blivit så att valmöjligheten bidragit till att gå in och ut mellan olika symbolsystem. De två informanter som bekänner sig till sin tro känner religionen som en *privatsak*. När de umgås med andra grupper som inte delar den tro som de gör är detta inget som påverkar tron negativt. Vad tyder då detta på? Kan den pluralistiska synen som Luckman har beträffande symbolsystem i västvärlden vara en förklaring? Den stämmer inte överens med den syn de två informanterna har. De är inte fast i ett meningssystem och förnekar andra, snarare anpassar de sig till det omgivande samhället och uttrycker sin tro bara i relation till de grupper där detta är viktigt. Den förändring som Luckman presenterar där religionen har förflyttats från en offentlig till en privat sfär kan tänkas överensstämma på ett bättre sett med de tendenser som uppkommit i relation till dessa ungdomar.

Ungdomarna uttrycker också att de i relation till sina föräldrar antingen följer dem eller att tron förändras och utvecklas. Almén menar i relation till detta att vi som lärare har en viktig roll att hjälpa ungdomar med sin personliga livsåskådning och föreslå en vidgad syn, vilket kan skapa problem där föräldrarnas övertygelser förmedlas på deras barn.⁷² Dessa problem måste medvetandegöras, men i anslutning till de informantgrupper jag mött är denna problematik inte central.

I diskussionen kring Carola Häggkvist uppkom det en del viktiga tendenser som går att ta fasta på. Den övergripande inställningen till Carola är att hon är väldigt *beskäftig*⁷³. Detta kan antagligen förstås genom att hon i sin musik försöker föra ut ett kristet budskap och att hon under sina dryga 25 år som artist blivit väldigt exponerad i media.⁷⁴ Carola som fenomen är inte det intressanta här, utan vad som uppkommer i diskussionen kring henne. En av informanterna i *Informantgrupp 1* tycker att Carola är en bra artist som gör en glad. Denna bild rivs ner av de andra informanterna och informanten förklarar då bort sitt ställningstagande vad gäller denna syn. Detta kan belysa sättet att se på denna del av den massproducerade populärmusiken. Populärkulturen blir då här en del av den falska och utnyttjande form som har som mål

⁷² Almén m.fl. 2000:196f

⁷³ Ett elevcitat. Se under *Del 2 Intressen för musik och engagemang i andra frågor - Informantgrupp 1*

⁷⁴ Mikael Hansson (1990:102) diskuterar Carola och hennes "hjärntvätt". Efter detta har Carola lämnat Livets ord, men deltagandet i denna rörelse har medfört en viss syn på henne.

att skapa en marknad bara i egenskap av ekonomisk vinnig.⁷⁵ Samtidigt kan Carola antas gestalta den föreställning av religion som några av informanterna ger uttryck för, som deltagare i en religiös kontext och att följa en övertygelse utan förbehåll.⁷⁶

I den andra gruppen presenteras en annan bild av vem Carola är. En av informanterna uttrycker att Carola och annan musik med svensk anknytning inte på något vis berör dem. För tio, femton år sedan hade Carola kunnat vara en artist som alla kände till och som alla haft en relation till. Så är kanske inte fallet nu. I ett allt mer mångkulturellt samhälle förändras också kartan för vad populärkultur eller populärmusik är. Vikten av att använda ett blandat material är centralt för att ungdomar inte ska avfärda undervisningen. Detta har även kunnat noteras i den tidigare presenterade undersökningen om populärkultur som gjordes i mediekunskap och kommer vidare diskuteras nedan.

5.3 Didaktiska överväganden: vilka möjligheter finns?

Eleverna förespråkar en stor variation i undervisningen. Ungdomarna i undersökningen känner att de till väldigt liten del får ta del av planeringen av undervisningen. Hur lärarnas bild ser ut undersöks dock inte här. Faktum kvarstår dock att elevernas upplevelse av medbestämmande, för vissa lärare, är så ringa att de uppfattar det så att inläringen och motivationen blir begränsad. Det är elevernas perspektiv som är viktiga i detta sammanhang. Det finns en markant skillnad mellan yngre och äldre lärare, där informanterna beskriver att yngre lärare är mer ”pedagogiska” och tillför mer ”variation” medan äldre lärare är låsta i sitt ämne. Även om detta är en sanning med modifikation, då äldre lärare kan vara väl så pedagogiska och yngre mer ämnescentrerade, så efterlyser dessa ungdomar en mer varierad undervisning. Även i Rapporten från den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU03) finns det en fingervisning om att elevernas behov kan vara åsidosatta för en mer traditionell undervisning. Att möta elevernas behov och samtidigt utläsa kursplanen för Religionskunskapsämnet ger stora möjligheter till tolkning av vad som ska ingå i undervisningen. Det finns därför som jag ser det en väldigt stor didaktisk potential med att använda musik i religionsundervisningen.

⁷⁵ Jämför med definition av populärkultur i 2.2.1 *Populärkultur/musik*

⁷⁶ Se not 75

Almén pekar på fyra begreppsapparater, eller kanske perspektiv, som måste förenas i undervisningen för att möta det han kallar *det modernas problematik*.⁷⁷ Dessa fyra behandlar religionsämnetets karaktär utifrån, *individ, kultur, tradition* och *bekännelse*.

Individbegreppet passar sig bäst menar Almén då ungdomar behöver reflektera och arbeta med sin egen identitet och att vi som lärare ska bidra med material som kan tillgodose detta. Religionsämnet kan då visa hur andra människor jobbat med sin livsåskådning och hur de "brottats med livets glädjeämnen och problem".⁷⁸ I min tolkning av detta uppdrag kan populärmusiken och de uttryck som kan vara meningsskapande för de enskilda individerna vara ett meningsfullt ämne att belysa. Som har visat sig finns det meningsskapande i populärkulturella uttryck och dessa kan vara föremål för vidare analys. Eleverna kan då också utveckla sin förmåga att argumentera för och emot de uttryck som här används.

Kulturbegreppet har som syfte att förklara olikheter mellan kulturer, men också bidra till större förståelse. Att då sätta in det musikaliska uttrycket i sitt kulturella sammanhang kan ge en förståelse för vad det är som uttrycks i musiken. Varför är det så att en artist uttrycker just detta på detta sätt? Det finns mycket som tyder på att den kulturella bakgrunden har betydelse för en artists uttryck av sökande.⁷⁹

Traditionsbegreppet fokusera på förändringen i traditionen och hur man bearbetar denna förändring. Man kan leva i enlighet med traditionen, men samtidigt finns det krav på förändring då traditioner möter det moderna. Traditionen möter då en utmaning, som bidrar till att nytt sätt att se på världen. Det kan då, eller som Almén menar bör, finnas redskap för att hantera detta.

Till sist vill jag också kommentera begreppet *bekännelse*. Bekännelsen kan likt *individbegreppet* liknas vid den enskilde människan i religionen. Alla människor uttrycker sin tro på olika sätt, det har också denna undersökning visat. Det bör då presenteras en mängd olika tolkningsmönster för hur olika människor bekänner sin tro. Musiken kan då ge en både implicit och explicit källa för olika möjligheter. Det finns kring många olika artister och musik en stark opinion om vad tron ska tänkas gestalta. Detta har tidigare beskrivits som ett utbrytande av moralpanik och ett fördömande av musiken i sig.⁸⁰

⁷⁷ Almén m.fl. 2000:197f

⁷⁸ *ibid.*

⁷⁹ Jämför Ackfeldt 2005. inom hip-hop, eller Hansson 1990:96ff med Madonna

⁸⁰ Se under 2.2.2 *Populärmusik och islam*

Hur gör vi som lärare eller pedagoger för att konkretisera undervisningen, för att ”prata samma språk” som eleverna, samtidigt som vi bidrar till en växande begreppsapparat, ett utvecklat lärande och förankring i samtiden? Kan kopplingarna mellan religion och musik sammanföras till ett fundament som kan bygga undervisningen i religionskunskap? Det har visat sig att det helt beror på vilken elevgrupp man möter och om dessa elevers intressen kan anknytas till musik. I denna undersökning har samtliga elever antytt att musik är en väldigt viktig del i sina liv. Hur ska vi då använda populärmusiken så att undervisningen mer stimulerar lärandet? Keijo Eriksson utgår i sin undervisning från Dysthes term *dialogiskt klassrum*, då han haft elevernas tankar i form av deras skrivna texter som utgångspunkt i undervisningen.⁸¹ Eriksson visade i samband med introduktion en film från Lunds Stifts skolarbetsgrupp, som handlar om en begravning av ett litet barn. Potentialen i filmen menar Eriksson kan bidra till att känslor och frågor kring liv och död, dvs. existentiella frågor, kan uppkomma hos eleverna. Den pedagogiska vinsten i detta arbetssätt är många. Frågan är om man genom ett liknande angreppssätt kan använda musik som en introduktion? En ytterligare fråga är då vilken musik som är så universell att den kan tänkas beröra en hel elevgrupp? I annat fall kan man som lärare visa på, vilket tidigare nämnts, ett bredare material för att presentera hur olika artister uttrycker sig i relation till livet, mening och varför inte religiositet. Här kan man både fråga om vilken känsla musiken förmedlar, samt vilken genre musiken kan tänkas tillhöra. Detta förfaringssätt har använts i den studie från ämnet mediekultur som tidigare presenterats.⁸² Vidare kan också eleverna ta med och spela upp den musik de är intresserade av, eller snarare finner mening i och på så vis vända undervisningen så att eleverna själva introducerar ämnet.

En annan fråga som kan relateras till denna är hur vi som lärare kan möta elever på deras villkor oavsett hur gamla vi är? Den litteratur om ungdomskultur som finns presenterad i början diskuterar framförallt homogena urtyper av ungdomskulturen. Skolans verklighet visar dock på en heterogenitet där en stor variation av individer deltar och där olika intressen bör tas i beaktning särskilt i fråga om musik. Är då denna litteratur väsentlig för oss lärare att ta fasta på i relation med undervisningen? Det kan vara viktigt att vara beredd även på dessa fenomen och då är tendenser som denna litteratur lyfter fram väldigt intressanta.

⁸¹ Eriksson 1999:67

⁸² Persson [red] 2000:197

Vad som också bör noteras är vikten av att som lärare vara ajour med förändringar i samhället. Vilka strategier finns det för oss att anamma de kanaler som ungdomarna har till musik om vi inte i öppna samtal kan diskutera med dem vilken musik som intresserar eller de lyssnar på? Finns det kanaler där vi kan leta efter dessa fenomen redan innan vi möter eleverna? Myspace och YouTube är intressanta internetsajter där ungdomar rör sig och där ny musik diskuteras.⁸³ Samtidigt finns det begränsningar då sökfunktionerna i dessa forum är väldigt svåröverskådliga och att det ständigt uppkommer nya forum på Internet. De stora dagstidningarnas skiv- och konsertrecensioner kan vara intressanta att ta del av, men är samtidigt komponerade av och för en vuxen publik med en annan form av tolkningsramar än de som ungdomar har. De tidigare självklara kanalerna som TV och skivköp används inte längre med samma frekvens.⁸⁴ Forum på Internet där ungdomar i en fristad kan uttrycka sig kan för en lärare vara svåra att nå. Den personliga integriteten måste få vara intakt och får på inget sätt äventyras i sökandet efter ungdomars intressen och meningsskapande.

För att återknyta till diskussionen kring det ”adolescenta samhället” så kanske det blir så att ungdomskulturen sätter dagordningen för alla i samhället och att det genom denna breda kultur inte behövs några större strategier för att nå insikt i ungdomars symbolvärldar? Detta är dock något av en utopi eller dystopi, beroende på hur man ser det.

Hip-hopmusiken, som i sig är väldigt bred, kan fungera som ett utmärkt exempel på hur religionsundervisningen kan levandegöras i koppling mellan religion och musik. Hip-hop förmedlar såväl en gemenskap som en protest. Likt beskrivningen om Reagge-kulturen i avsnittet *Religion* fungerar hip-hopen både inom en muslimsk och en kristen kontext.⁸⁵

En annan genre som tycks attrahera informanterna i undersökningen är gospelmusik. Frågan är varför? Gospelmusiken erbjuder både något som den vanliga kyrkan inte tycks förmedla och ett sätt att komplettera den kyrkliga närvaron. Glädjen och friheten i dess uttryck och de upplevelser som eleverna får när de mött gospelmusiken visar på samma syfte som gospelmusikens kultur från början var ämnad att förmedla. Gospelmusiken förmedlar något som eleverna känner igen. Dess nära kontakt med rock

⁸³ Informanterna uttrycker att de besöker dessa platser.

⁸⁴ Skivindustrin intäkter har som exempel gått ner med 15 procent under 2007.

<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=678&a=652922> - 2007-05-23

⁸⁵ Jämför Ackfeldt, men även informanternas kopplingar till P. Diddy och Kanye West.

och popmusik som enligt informanterna ligger i tiden kan vara en av förklaringarna.⁸⁶ Gospel är också det engelska begreppet för evangelium och det finns naturligtvis ett spännande samband att undersöka mellan detta uttryck och andra trosriktningars syn på vad evangelium innebär.

En av diskussionerna i *informantgrupp 2*, som så här långt inte diskuterats är de tendenser som en av informanterna uttrycker kring Islam. Han menar då att eleverna i allmänhet är fientligt inställda till Islam. Problematiken kring detta är synnerligen komplex och strategier för att hantera dessa kommer inte att kommenteras här. Vad som bör diskuteras är om det finns möjligheter att genom musik presentera en bredare bild av islam?

Under intervjun stiftade jag bekantskap med ett för mig nytt fenomen, *qawwali*. Qawwali är en musikform eller en slags hymnform inom sufismen med traditionellt sett gamla anor från Pakistan och Indien.⁸⁷ På grund av en alltmer växande masskultur har denna tidigare undanskymda religiösa musik fått en alltmer kommersiell form och betraktas idag som en form av "världsmusik".⁸⁸ Musiken har mottagits väl och varit en del av topplistor och artister från denna genre har spelat på festivaler i Europa och Norden. Kan Qawwali möjligtvis fungera som en bro mellan den västerländska populärkulturen och islam? För att bredda synen på religion, som bara upplevs ur ett perspektiv, så kan qawwali, eller annan musik i islam, ge stora fördelar. Även om många av de mystiska drag som sufismen grundar sig i går förlorade i en mer kommersiell musik kan upplevelsen av musik i denna form vara något som blir mer lättillgänglig för eleverna. För ungdomar med rötter från muslimska kulturer kan det också finnas en möjlighet att utveckla det traditionsbegrepp som tidigare nämnts.

⁸⁶ http://www.ne.se/jsp/search/article.jsp?i_art_id=184308&i_word=gospel - 2007-05-20

⁸⁷ Hajo, Sirin 2005. *En länk till Gud i cd-format?: Om qawwalimusiken i rörelse och globaliseringskrafter* Uppsala Universitet, Humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet. D-uppsats. s

⁸⁸ *ibid.* s. 60

6. Avslutande diskussion

Som en avslutande kommentar till denna uppsats kan syftet återigen belysas. Det finns i ungdomars liv ett behov av att känna mening i tillvaron. Jag har försökt att undersöka hur denna mening kan gestalta sig utifrån musik. Musiken och religionen har visat sig bära liknande funktioner i ungdomars vardag. Det finns dock en stor skillnad mellan hur ungdomarna i undersökningen uttrycker sin tro. Musiken kan då fungera både som ett system att förklara religionens funktioner som att ge ungdomar en medvetenhet om att de genom sitt val av musik beskriver liknande fenomen som religionen eller livsåskådningen kan göra.

Enkelt uttryckt kan de didaktiska frågorna sammanfattas med: *Vad* jag väljer att undervisa om, *hur* jag väljer att undervisa om detta, och *varför* jag väljer att undervisa om just detta på detta sätt. I relation till uppsatsens perspektiv kan man då välja att göra det lätt för sig genom att säga att *vad* som ska väljas ska väljas av eleverna, *hur* bestämmer också eleverna och *varför* kan då ses som självklart då ungdomarna får möjlighet att utifrån dem själva välja dessa perspektiv. Allt detta ska naturligtvis vara inom skoluppsdragets gränser där läro- och kursplan måste tas i beaktning. Så enkelt fungerar dock inte den praktiska verkligheten. Vi som lärare har också ett uppdrag. Vi måste hela tiden vara beredda att så små frön i våra elevers medvetande, så att de kan utveckla sina tankar kring det studerade. Dock kan det av elevernas tankar, deras syn på världen, finnas en grund som kan öka medvetenheten om sig själv och bidra till stimulerande undervisning för skolan i allmänhet och för Religionsämnet i synnerhet. Musik är dock bara en del av det som intresserar. Undersökningen har visat att alla har intressen som rör den egna samtiden och den egna livsvärlden. Oavsett om det handlar om musik eller annan populärkultur, sport eller politik så kan meningsskapandet relateras till den funktion religionen har. Visst blir det ett vidgande av begreppet religion och kanske också ett urholkande av mystikens väsen, men för att förstå vad religionen gör för människan kan det vara viktigt att belysa andra liknande fenomen i ungdomars vardag.

Referenser

Litteratur

Ackfeldt, Anders. "Hip-hop + islam = Sant" i *Pedagogiska magasinet* 2005-08-26 <http://www.pedagogiskamagasinet.net/main.asp?ArticleID=210811&ArticleOutputTemplateID=94&ArticleStateID=2&CategoryID=3695&FreeText=Ackfeldt> - 2007-05-10

Almén, Furenhed, Hartman och Skogar. 2000. *Livstolkning och värdegrund – att undervisa om religion, livsfrågor och etik*. Linköping: Skapande vetande

Axelsson, Tomas och Sigurdson, Ola [red]. 2005. *Film och religion: livstolkning på vita duken*. Örebro: Bokförlaget Cordia

Ekstrand, Thomas, Gustafsson, Gabriella och Junus, Petra. 2001. *Religionsvetenskap: en inledning*. Lund: Studentlitteratur

Beyer, Barry. 1998 "Improving student thinking". *Clearing House*. Vol. 71, issue 5, s. 262-268. Heldref Publications

Bossius, Thomas 2003. *Med framtiden i backspeglarna: black metal- och transkulturen: ungdomar, musik och religion i en senmodern värld*. Göteborg: Daidalos

Eriksson, Keijo 1999. *På spaning efter livets mening – om livsfrågor och livsåskådning hos äldre grundskoleelever i en undervisningsmiljö som befrämjar kunskapande*. Malmö: Institutionen för pedagogik, Lärarhögskolan

Evenshaug Oddbjörn & Hallen, Dag. 2001. *Barn- och ungdomspsykologi*. Lund: Studentlitteratur

Frisk, Liselotte. 1998. *Nyreligiositet i Sverige ett religionsvetenskapligt perspektiv* Nora: Nya Doxa

Geels, Antoon & Wikström, Owe. 1999. *Den religiösa människan*. Stockholm: Natur och Kultur

Hajo, Sirin 2005. *En länk till Gud i cd-format?: Om qawwalimusiken i rörelse och globaliseringskrafter* Uppsala Universitet, Humanistisk-samhällsvetenskapliga vetenskapsområdet. D-uppsats.

Hunt J., Stephen. 2002. *Religion in Western Society*. Basingstoke: Palgrave

Jönsson, Rune & Liljefors Persson, Bodil. "Religionskunskap i årskurs 9 – Rapport från den nationella utvärderingen av grundskolan 2003 (NU03) Samhällsorienterande ämnen" i *Educare* 2006:6 Lärarutbildningen, Malmö högskola. <http://dSPACE.mah.se/bitstream/2043/3394/1/religionsrapport%205%20dec.pdf> - 2007-07-17

Larsson, Göran [red]. 2003. *Talande tro – ungdomar religion och identitet*. Lund: Studentlitteratur

Leijonhufvud, Jonas. ” Botten ur för skivindustrin” i *Dagens Nyheter* 2007-05-23:
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?d=678&a=652922>

May, Tim. 2001. *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund. Studentlitteratur

Otterbeck, Jonas. 2000. *Islam, muslimer och den svenska skolan*. Lund: Studentlitteratur

Persson, Magnus [red]. 2000. *Populärkulturen och skolan*. Lund: Studentlitteratur

Sernhede, Ove. 2006. *Ungdom och kulturens omvandlingar: åtta essäer om modernitet, ungas skapande och fascination inför svart kultur*. Göteborg: Daidalos

Skolöverstyrelsen. 2000, *Läroplan för de frivilliga skolformerna (Lpf 94)*, Stockholm: Liber Utbildningsförlaget.

Trost, Jan. 2005. *Kvalitativa intervjuer*. Lund: Studentlitteratur

Wibeck, Victoria. 2000. *Fokusgrupper – Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur

Internet källor

Amerikanska sidor med kopplingar mellan religion och populärmusik:
<http://christianmusic.about.com> – 2007-05-01
http://celebrityreligion.typepad.com/celebrity_religion/ - 2007-05-01

Nationalencyklopedin:
www.ne.se – 2007-05-24
sökord: ungdomskultur, populärkultur, intertextualitet, bayram, gospel

Postis nätupplaga:
http://w2.sydsvenskan.se/postis/debatter.php?subject=5&page_number=1 – 2007-05-01

Skolverkets kursinfosida:
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx> - 2007-05-10

Skolverkets *Nationella utvärderingen av grundskolan (NU03)*:
<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1369> - 2007-06-01

Bilaga 1 – intervjuguide

- Presentation av syfte och problemområde.
- Förevisa informanternas rättigheter.
- Diskutera kring att det färdiga resultatet inte ska gå att härleda till enskilda individer och att det som sägs inte ska förekomma i andra sammanhang än den färdiga uppsatsen.

Basfrågor – gå en runda runt!

Namn:

Ålder:

Var bor ni:

Bakgrund och sammanhang

Beskriv vad er skola betyder för er! Valet av skola?

Hur uppfattas er skola av andra skolor, elever eller andra ungdomar?

- Finns det grupperingar här?
- Tydligt definierade stilar?

Intressen och engagemang

Vad lyssnar ni på för musik?

- Har er musikstil förändrats genom åren? Ge exempel!

Hur har ni kommit i kontakt med denna?

Vad är det som lockar med just den musiken?

- Budskap, text
- Rytym, musik
- Artist, genre

Hur viktig är musiken?

Vad är det som gör att man väljer en viss musikstil?

Vilka inspirerar er mest vad gäller

- tankar och idéer?
- klädstil?
- musik?

Vänner, artister, familj?

Vad har ni för andra intressen?

- Organiserar ni er? Idrott
- Vilka frågor engagerar? Politiskt, miljö, djur osv.
- Visioner om framtiden

Undervisning

- Hur tycker ni att ni fått ta del av planeringen av er undervisning? Ge exempel.
- Tycker ni att undervisningen varit utifrån ert perspektiv, alltså utifrån intressen, engagemang, det ni själva varit nyfikna på?
- Vad kännetecknar bra undervisning?
- Vad har er religionsundervisning innehållit?
 - I stora drag. Ge exempel

Religion

- Vad är religion?
- Har ni någon religiös tro?
- Hur ser ni på religion?
 - Som ämne
 - Religion i samhället
- Kan religion vara coolt? Hur då? Finns det viss religion som är mer intressant/cool än annan? Exempel
- Diskuterar ni religion med era vänner, familj? Ge exempel på vad denna diskussion kan innehålla!
- Vad är en existentiell fråga? – diskuteras dessa med vänner familj?
- Om det finns ett samband mellan musik och religion vad skulle det då vara?